

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Управління фінансовим бізнесом»
Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Фінансові механізми компенсації соціальних ризиків у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування»

здобувача Воробйова Михайла Олександровича
(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:

кандидат екон.наук, доцент
кафедри банківської справи та страхування
(наукова ступінь, учене звання, посада)

(підпис) О.В. Димніч
(Прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Л.О.Примостка
(підпис)

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 59 сторінок, 7 таблиць, 2 рисунків, список використаних джерел з 62 найменувань.

«Фінансові механізми компенсації соціальних ризиків у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування»

Об'єкт дослідження: система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.

Предметом дослідження є сукупність фінансових відносин, інструментів і механізмів, що забезпечують компенсацію соціальних ризиків та функціонування системи соціального захисту населення в Україні.

Мета дослідження: на основі дослідження фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування обґрунтувати напрями їх удосконалення.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність соціальних ризиків та їх роль у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- дослідити еволюцію фінансового забезпечення та охарактеризувати фінансовий механізм системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні;
- проаналізувати фінансове забезпечення Пенсійного фонду України та ефективність компенсації пенсійного ризику;
- описати особливості фінансового забезпечення окремих соціальних виплат у сучасних умовах;
- виявити основні проблеми функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків;
- обґрунтувати напрями їх удосконалення.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості використання проведеного аналізу для оцінки ефективності фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні та обґрунтування напрямів їх подальшого вдосконалення. Запропоновані рекомендації можуть бути використані органами державної влади, установами соціального страхування та науковцями при розробці заходів щодо підвищення фінансової стійкості системи соціального захисту населення.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2026.

Рік захисту роботи 2026.

Ключові слова: соціальні ризики, соціальне страхування, пенсійне забезпечення, Пенсійний фонд України, єдиний соціальний внесок, коефіцієнт заміщення.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ КОМПЕНСАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ У ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОМУ ДЕРЖАВНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ СТРАХУВАННІ	6
1.1 Сутність соціальних ризиків та їх роль у системі соціального страхування...	6
1.2 Еволюція системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні	14
1.3 Фінансовий механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування.....	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ КОМПЕНСАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ	32
2.1 Аналіз фінансового забезпечення та ефективності компенсації пенсійного ризиків.	32
2.2 Проблеми функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків.....	42
2.3 Вдосконалення фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків	46
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

В умовах соціально економічної нестабільності, демографічних змін, воєнних викликів та зростання соціальних потреб населення особливого значення набуває ефективне функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Саме ця система покликана забезпечувати фінансову компенсацію соціальних ризиків, пов'язаних із втратою працездатності, безробіттям, старістю, інвалідністю, втратою годувальника та іншими обставинами, що знижують рівень матеріального забезпечення громадян.

Фінансові механізми компенсації соціальних ризиків є ключовим елементом стабільності соціальної системи держави. Від їхньої ефективності залежить своєчасність і повнота соціальних виплат, рівень соціального захисту населення, фінансова стійкість відповідних фондів та збалансованість державних фінансів. В умовах економічних трансформацій, дефіциту бюджету, зростання навантаження на Пенсійний фонд України та необхідності забезпечення соціальних гарантій ветеранам і соціально вразливим категоріям населення питання вдосконалення фінансового механізму соціального страхування набуває особливої актуальності.

Система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні функціонує на принципах солідарності, обов'язковості та державних гарантій. Її фінансування здійснюється за рахунок єдиного соціального внеску, коштів державного бюджету та інших джерел, визначених законодавством. Водночас сучасні демографічні тенденції, міграційні процеси, тінізація економіки та зростання соціальних видатків створюють додаткові ризики для фінансової стійкості системи, що потребує комплексного наукового аналізу.

Актуальність теми зумовлена зростанням соціальних ризиків в Україні в умовах демографічних викликів та повномасштабної війни, що посилює фінансове навантаження на систему загальнообов'язкового державного соціального страхування. Це обумовлює необхідність підвищення ефективності фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків та їх адаптації до сучасних соціально-економічних умов

Аналіз останніх джерел та публікацій: Проблематика соціальних ризиків та механізмів їх компенсації є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, питання сутності соціальних ризиків розглядали С. Б. Березіна, О. І. Білик, О. А. Дегтяр, В. В. Кривошеїн, В. І. Надрага, В. Л. Погрібна, Т. І. Стецюк, О. В. Димніч, О. В. Мурашко. Значний внесок у дослідження фінансового забезпечення соціального захисту населення, функціонування системи соціального страхування та пенсійного забезпечення зробили В. Д. Базилевич, І. О. Лютий, В. М. Опарін, С. С. Осадець, О. П. Кириленко та І. Я. Чугунов. Водночас сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, демографічними змінами та необхідністю підвищення фінансової стійкості системи соціального захисту, зумовлюють потребу в подальших дослідженнях фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні

Метою роботи є дослідження фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та обґрунтування напрямів їх удосконалення.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність соціальних ризиків та їх роль у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- дослідити еволюцію фінансового забезпечення та охарактеризувати фінансовий механізм системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні;
- проаналізувати фінансове забезпечення Пенсійного фонду України та ефективність компенсації пенсійного ризику;
- описати особливості фінансового забезпечення окремих соціальних виплат у сучасних умовах;
- виявити основні проблеми функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків;
- обґрунтувати напрями їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.

Предметом дослідження є фінансові механізми компенсації соціальних ризиків у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема в частині пенсійного забезпечення та соціальних виплат ветеранам.

Методи дослідження. У роботі використано системний та абстрактно-логічний методи – для теоретичного узагальнення сутності соціальних ризиків і фінансових механізмів їх компенсації; порівняльний і статистичний - для аналізу динаміки фінансових показників; нормативно-правовий аналіз - для дослідження законодавчого забезпечення системи соціального страхування; а також методи аналізу та синтезу задля формування висновків і рекомендацій.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України з питань загальнообов'язкового державного соціального страхування та пенсійного забезпечення, офіційні матеріали Пенсійного фонду України, Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики України, Державної служби статистики України, а також аналітичні звіти та статистичні дані щодо доходів і видатків системи соціального страхування. У роботі використано наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблематиці соціальних ризиків та фінансового забезпечення соціальних гарантій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ КОМПЕНСАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ У ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОМУ ДЕРЖАВНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ СТРАХУВАННІ

1.1. Сутність соціальних ризиків та їх роль у системі соціального страхування

У сучасному суспільстві соціально-економічний розвиток супроводжується виникненням різноманітних ризиків, які можуть суттєво впливати на рівень життя населення та стабільність суспільства загалом. Динамічні економічні процеси, трансформації ринку праці, демографічні зміни, а також глобалізаційні виклики зумовлюють появу нових соціально-економічних загроз для населення.

Особливої актуальності проблема соціальних ризиків набула в Україні в останні роки. Поширення пандемії COVID-19 спричинило значні соціально-економічні наслідки, зокрема скорочення робочих місць, зниження доходів населення, зростання рівня безробіття та підвищення навантаження на систему охорони здоров'я. Додатковим викликом для українського суспільства стала повномасштабна війна, розпочата російською федерацією у 2022 році, яка призвела до значних соціальних та економічних втрат, внутрішнього переміщення населення, руйнування інфраструктури та зростання потреби громадян у соціальній підтримці [1].

У таких умовах особливого значення набувають соціальні ризики, які пов'язані з можливістю втрати або зменшення доходу людини внаслідок певних життєвих обставин. До них належать втрата роботи, тимчасова або постійна втрата працездатності, хвороба, настання старості, нещасні випадки на виробництві, а також інші події, що можуть ускладнювати можливість людини самостійно забезпечувати власні життєві потреби. Наявність таких ризиків є характерною для будь-якого суспільства, однак у періоди криз їх вплив значно посилюється.

Саме тому в системі соціального захисту держави важливе місце посідає соціальне страхування, яке виступає одним із ключових механізмів підтримки населення у разі настання несприятливих життєвих обставин. Основною метою соціального страхування є забезпечення матеріальної підтримки громадян у випадках реалізації соціальних ризиків шляхом формування спеціальних страхових фондів і перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками системи. Завдяки цьому створюються умови для пом'якшення негативних наслідків соціальних ризиків, підтримання соціальної стабільності та підвищення рівня соціальної безпеки населення [2].

Незважаючи на те, що чинне законодавство України не містить єдиного легального визначення поняття «соціальний ризик», його зміст розкривається через категорію страхового ризику у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», страховими ризиками визнаються обставини, внаслідок яких може настати нещасний випадок, виникнути професійне захворювання, тимчасова втрата працездатності або інші події, що зумовлюють втрату особою заробітку чи інших засобів до існування та потребу в матеріальному забезпеченні.

На підставі аналізу зазначених положень можна зробити висновок, що соціальний ризик у вітчизняному праві розглядається як імовірність настання об'єктивних життєвих обставин, які погіршують соціальне становище особи, обмежують її здатність самотійно забезпечувати власне існування та обумовлюють необхідність надання соціального захисту з боку держави. Таким чином, законодавчий підхід до розуміння соціального ризику ґрунтується на його зв'язку з втратою працездатності, доходу або інших умов нормальної життєдіяльності, що потребують компенсаційних чи підтримувальних заходів у межах системи соціального забезпечення [3].

У науковій літературі відсутнє єдине універсальне трактування поняття «соціальний ризик». Згідно з Конвенцією МОП №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» соціальні ризики охоплюють випадки втрати або

зменшення доходу внаслідок хвороби, безробіття, старості, виробничого травматизму, професійного захворювання, материнства, інвалідності, втрати годувальника, а також необхідності медичної допомоги та підтримки сімей з дітьми [4].

Дослідники розглядають його з різних позицій, зокрема економічної, соціальної та правової, акцентуючи увагу на окремих аспектах цього явища. У наукових працях соціальний ризик часто визначається як ймовірність настання подій, що можуть призвести до втрати доходу, працездатності або погіршення соціально-економічного становища людини, а також як сукупність обставин, що потребують відповідного соціального захисту з боку держави.

Відмінності у підходах до визначення сутності соціальних ризиків зумовлені складністю та багатогранністю цього явища, а також особливостями розвитку систем соціального захисту в різних країнах і наукових школах. Узагальнення наукових підходів до трактування поняття «соціальний ризик» дає змогу глибше зрозуміти його зміст і визначити ключові характеристики, які лежать в основі функціонування системи соціального страхування.

З метою систематизації існуючих підходів до визначення поняття «соціальний ризик» доцільно розглянути трактування, запропоновані різними науковцями. Порівняльну характеристику цих визначень наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Порівняння визначення поняття «соціальний ризик»

Автор	Трактування поняття
Березіна С. Б.	«...явища чи події, що виникають безпосередньо у соціальній сфері або впливають на неї опосередковано внаслідок дії природних і техногенних ризиків, ймовірне чи передбачене настання яких призведе чи може призвести до негативних наслідків для життєдіяльності людини і суспільства».
Білик О. І.	«...імовірність настання несприятливої події для окремих індивідів або груп індивідів у межах конкретної держави, що зумовлено системним характером і високою частотою її виникнення».
Дегтяр О. А.	«...об'єктивна ймовірна подія у житті суспільства, що порушує усталені для громадян суспільні зв'язки та спричиняє зміну їх

	матеріального або соціального становища, переважно у бік погіршення».
Кривошеїн В. В.	«...соціально значуща обставина об'єктивного характеру, з настанням якої громадяни або члени їхніх сімей не здатні самостійно забезпечувати своє утримання і потребують додаткового матеріального захисту з боку держави».
Надрага В. І.	«...ймовірність негативних проявів у функціонуванні соціальних інститутів, що може призвести до уповільнення процесів суспільного відтворення, виникнення соціальної нестабільності та напруженості».
Погрібна В. Л.	«...соціальні ризики відрізняються тим, що виникають і функціонують не в надзвичайних, а у звичайних умовах розвитку суспільства, тобто мають закономірний, а не випадковий характер».
Стецюк Т. І., Димніч О. В., Мурашко О. В.	«...ймовірність виникнення матеріальної незабезпеченості внаслідок втрати заробітку або трудового доходу з об'єктивних соціально значущих причин, а також необхідності додаткових витрат на лікування чи отримання соціальних послуг».
Левченко О. Г., Землянська О. В., Праховнік Н. А., Зацарний В. В.	«...залежність між частотою подій (аварій, катастроф, стихійних лих) і кількістю постраждалих у них людей, що характеризує масштаби та тяжкість негативних наслідків надзвичайних ситуацій і різних соціальних явищ, які знижують якість життя населення».

Джерело: складено автором на основі [5–11]

Аналіз наведених у таблиці трактувань поняття «соціальні ризики» свідчить про відсутність єдиного підходу до його визначення у науковій літературі. Різні дослідники акцентують увагу на окремих аспектах цього явища залежно від наукової галузі та предмета дослідження. Зокрема, одні автори розглядають соціальні ризики як ймовірність настання певних несприятливих подій, що можуть призвести до погіршення матеріального становища людини або втрати джерела доходу, тоді як інші підкреслюють їх вплив на функціонування соціальних інститутів та стабільність суспільства загалом.

Частина науковців трактує соціальні ризики переважно з позицій соціального забезпечення та соціального страхування, визначаючи їх як обставини, за яких особа або члени її сім'ї потребують додаткового матеріального захисту з

боку держави. У такому підході особлива увага приділяється втраті працездатності, доходу або виникненню додаткових витрат, що безпосередньо пов'язано з функціонуванням системи соціального страхування.

Інші дослідники розглядають соціальні ризики у більш широкому контексті, пов'язуючи їх із загальними процесами розвитку суспільства, функціонуванням соціальних інститутів, демографічними та економічними змінами. У цьому випадку соціальні ризики виступають не лише як загроза для окремої особи, але й як чинник, що може впливати на рівень соціальної стабільності, якість життя населення та розвиток суспільства в цілому.

У міжнародній практиці поняття соціальних ризиків закріплено, зокрема, у Конвенції №102 Міжнародної організації праці «Про мінімальні норми соціального забезпечення» [4]. У даному документі соціальні ризики не визначаються через єдине узагальнене поняття, а розкриваються через перелік страхових випадків, на випадок настання яких держава повинна забезпечити відповідні соціальні гарантії. До таких ризиків віднесено хворобу, безробіття, старість, нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання, материнство, інвалідність, втрату годувальника та інші обставини, що призводять до втрати доходу або потреби в додатковій соціальній підтримці.

Таким чином, у межах Конвенції соціальні ризики розглядаються як життєві ситуації, що зумовлюють необхідність надання соціального забезпечення та виступають підставою для функціонування системи соціального страхування.

Отже, узагальнюючи наведені підходи, можна зробити висновок, що соціальні ризики характеризуються як ймовірність виникнення певних соціально значущих подій або обставин, які можуть призвести до погіршення соціально-економічного становища людини, втрати джерел доходу або потреби у додатковому соціальному захисті. Саме тому їх дослідження є важливим для формування ефективної системи соціального страхування та соціальної політики держави.

Соціальні ризики посідають важливе місце і в загальній теорії ризиків, оскільки пов'язані з можливістю виникнення негативних наслідків, що можуть впливати на різні сфери суспільного життя, зокрема соціальну, економічну та

культурну. Їх прояв може бути зумовлений різноманітними процесами та явищами, такими як соціальна нерівність, міграційні процеси або демографічні зміни [12].

Зокрема, нерівномірний доступ населення до освіти, медичних послуг, житла та інших важливих ресурсів може спричиняти зростання соціальної напруги та виникнення конфліктів у суспільстві. Важливим чинником формування соціальних ризиків є також міграційні процеси - як внутрішні, так і міжнародні. Значні міграційні потоки можуть змінювати структуру ринку праці, посилювати конкуренцію за економічні ресурси та створювати виклики для культурної інтеграції населення.

Крім того, вагомий вплив на виникнення соціальних ризиків мають демографічні зміни. Старіння населення, зниження рівня народжуваності або, навпаки, значне збільшення частки молоді можуть створювати додаткове навантаження на систему охорони здоров'я, пенсійне забезпечення та освітню систему. Такі процеси потребують ефективних механізмів регулювання з боку держави та розвитку системи соціального страхування.

Водночас соціальні ризики не завжди мають виключно негативні наслідки. У деяких випадках вони можуть сприяти посиленню соціальної солідарності та згуртованості суспільства. Наприклад, у періоди масштабних кризових явищ - природних катастроф, пандемій або воєнних конфліктів - люди частіше проявляють взаємну підтримку та готовність до співпраці. Крім того, ризик зростання соціальної нерівності або поширення бідності може стимулювати державу до впровадження нових соціальних програм і політик, спрямованих на підтримку вразливих груп населення та забезпечення більшої соціальної справедливості [13].

Особливістю соціальних ризиків є їх комплексний характер. На відміну від фінансових або технологічних ризиків, вони залежать не лише від об'єктивних соціально-економічних факторів, але й від того, як суспільство сприймає ці загрози. Тому оцінка соціальних ризиків часто визначається соціально-психологічними чинниками, колективними уявленнями, стереотипами та очікуваннями населення.

Саме тому держава створює механізми попередження та компенсації наслідків соціальних ризиків, одним із яких є система соціального страхування.

Соціальне страхування виступає важливим інструментом державної соціальної політики. Його основною метою є забезпечення матеріальної підтримки громадян у разі настання соціальних ризиків шляхом формування спеціальних страхових фондів. Фінансування таких фондів здійснюється за рахунок страхових внесків працівників, роботодавців, а також у деяких випадках держави.

Роль соціальних ризиків у системі соціального страхування полягає в тому, що саме вони визначають зміст, напрями та структуру відповідних страхових програм. Кожен вид соціального страхування спрямований на покриття конкретного соціального ризику. Наприклад, пенсійне страхування забезпечує захист у разі настання старості, страхування на випадок безробіття - у разі втрати роботи, а страхування у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю - у разі хвороби або травми [14].

Особливе місце в системі соціального страхування посідають ризики, пов'язані зі старістю, втратою працездатності, а також необхідністю забезпечення соціальної підтримки окремих категорій населення. У сучасних умовах для України важливого значення набувають питання пенсійного забезпечення та соціальних виплат, зокрема для осіб, які брали участь у захисті держави. Соціальний захист ветеранів та військовослужбовців є важливою складовою державної соціальної політики, оскільки спрямований на забезпечення належного рівня матеріальної підтримки та соціальної адаптації цієї категорії громадян.

Для більш повного розуміння сутності соціальних ризиків важливим є їх систематизація та класифікація. Класифікація соціальних ризиків дозволяє визначити основні напрями їх виникнення, особливості прояву та масштаби впливу на суспільство. Це, у свою чергу, сприяє більш ефективному формуванню механізмів їх попередження та мінімізації негативних наслідків [15].

У науковій літературі соціальні ризики класифікують за різними ознаками, зокрема за причинами виникнення, сферою прояву, масштабами поширення, а також за характером впливу на соціально-економічне становище населення. Такий підхід дає змогу більш комплексно дослідити природу соціальних ризиків і визначити їх місце у системі соціального страхування.

З метою узагальнення основних підходів до класифікації соціальних ризиків доцільно розглянути їх розподіл за основними критеріями, що представлено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація соціальних ризиків

Критерій класифікації	Види соціальних ризиків
За характером причин виникнення	навмисні, випадкові
За часовою характеристикою	ретроспективні, поточні, перспективні
За чинниками виникнення	політичні, економічні, екологічні, техногенні, фізіологічні
За місцем виникнення	внутрішні, зовнішні
За характером наслідків	чисті, спекулятивні
За сферою діяльності	підприємницькі, виробничі, комерційні, фінансові, страхові, професійні, інвестиційні, транспортні тощо
За видом небезпеки	природні, техногенні, змішані
За рівнем визначеності	відомі, прогнозовані, непередбачувані
За етапом виникнення	проектні, планові, фактичні
За ступенем обґрунтованості	обґрунтовані, необґрунтовані
За масштабом можливих втрат	допустимі, критичні, катастрофічні
За масштабом наслідків	глобальні, регіональні, локальні, індивідуальні
За характером впливу на суспільство	прямі, опосередковані
За ймовірністю та циклічністю виникнення	планові, прогнозовані, непередбачені
За можливістю прогнозування	передбачувані, непередбачувані
За тривалістю дії	короткострокові, довгострокові

Джерело: складено автором на основі [16]

Аналіз представленої класифікації свідчить про складний і багатогранний характер соціальних ризиків. Їх різноманітність зумовлена великою кількістю факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток суспільства, а також

особливостями функціонування різних соціальних інститутів. Класифікація соціальних ризиків за різними критеріями дозволяє більш детально дослідити їх природу, визначити основні джерела виникнення та оцінити можливі наслідки для населення.

Крім того, систематизація соціальних ризиків має важливе практичне значення, оскільки сприяє формуванню ефективних механізмів їх попередження та мінімізації. Розуміння особливостей виникнення та прояву різних видів соціальних ризиків дає змогу державі розробляти відповідні інструменти соціальної політики, спрямовані на забезпечення соціального захисту населення.

Таким чином, класифікація соціальних ризиків дозволяє не лише узагальнити наукові підходи до їх дослідження, але й створює основу для подальшого розвитку системи соціального страхування, яка відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності та підвищенні рівня соціальної безпеки в суспільстві.

1.2. Еволюція системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні

Система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні формувалася поступово під впливом глибоких соціально-економічних трансформацій, що відбувалися після здобуття незалежності. Перехід від планової економіки до ринкової моделі господарювання зумовив необхідність створення нової системи соціального захисту населення, яка б відповідала принципам страхування, фінансової самостійності та соціальної справедливості.

На початковому етапі розвитку (1990-ті роки) система соціального страхування формувалася на базі радянської моделі соціального забезпечення, однак поступово зазнавала змін у напрямі впровадження страхових принципів. У цей період було створено окремі державні цільові фонди соціального страхування, зокрема Пенсійний фонд України (1991 р.), Фонд загальнообов'язкового

державного соціального страхування України на випадок безробіття (2000 р.), Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (2001 р.) та Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (2001 р.). Кожен із цих фондів відповідав за окремий напрям соціального захисту населення та мав власну систему формування й використання фінансових ресурсів [17].

У 2000-х роках відбулося подальше інституційне оформлення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Було прийнято низку законодавчих актів, які визначили правові, організаційні та фінансові засади функціонування відповідних фондів. У цей період система поступово переходила до більш чіткої страхової моделі, заснованої на сплаті внесків і залежності розміру виплат від страхового стажу та доходу.

Важливим етапом реформування стало запровадження у 2011 році єдиного соціального внеску, що об'єднав раніше розрізнені страхові платежі в єдину систему. Це дозволило спростити адміністрування внесків, підвищити прозорість фінансових потоків і зменшити адміністративне навантаження на платників. Одночасно відбулося вдосконалення механізмів обліку застрахованих осіб та контролю за надходженнями коштів до системи соціального страхування.

Суттєві зміни у функціонуванні системи соціального страхування відбулися після 2014 року, що було зумовлено як внутрішніми економічними проблемами, так і зовнішніми викликами, пов'язаними з початком збройного конфлікту на сході України. Погіршення економічної ситуації, зниження рівня зайнятості, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб та зростання навантаження на систему соціального захисту вимагали адаптації фінансових та організаційних механізмів соціального страхування.

У цей період було здійснено ряд реформ, спрямованих на оптимізацію функціонування соціальних фондів та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Зокрема, відбулося об'єднання окремих фондів соціального страхування, що дозволило зменшити адміністративні витрати та покращити координацію між різними напрямками соціального забезпечення. Також було

переглянуто підходи до фінансування соціальних виплат, посилено контроль за використанням коштів і запроваджено заходи щодо детінізації зайнятості з метою збільшення надходжень до системи.

Крім того, після 2014 року значно зросла роль держави у забезпеченні фінансової стабільності системи соціального страхування. У зв'язку з дефіцитом страхових фондів держава була змушена активніше залучати бюджетні ресурси для фінансування соціальних виплат, зокрема пенсій. Водночас важливим напрямом модернізації системи соціального забезпечення стало впровадження цифрових технологій та електронних сервісів.

Одним із ключових елементів цифровізації став вебпортал електронних послуг Пенсійного фонду України, який забезпечив можливість дистанційної взаємодії громадян із системою соціального страхування [20]. Через особистий кабінет користувача громадяни отримали доступ до інформації про страховий стаж, сплату єдиного соціального внеску, нарахування та перерахунок пенсій, електронні листки непрацездатності, пенсійні виплати та інші види соціального забезпечення. Крім того, портал дозволяє подавати заяви на призначення або перерахунок пенсій в електронній формі, отримувати довідки, витяги та іншу інформацію без необхідності особистого звернення до територіальних органів Пенсійного фонду України.

Важливим етапом цифровізації стало також впровадження електронних трудових книжок та електронних лікарняних, що сприяло автоматизації обліку трудової діяльності громадян і спростило процес призначення соціальних виплат. Використання цифрових реєстрів дозволило підвищити прозорість системи соціального страхування, зменшити ризики помилок та пришвидшити обробку інформації.

Суттєву роль у розвитку цифрових соціальних послуг відіграє державний портал та мобільний застосунок Дія, через який громадяни можуть отримувати доступ до низки державних і соціальних сервісів в електронному форматі. Зокрема, через платформу «Дія» реалізовано можливість подання заяв на отримання державної допомоги, соціальних виплат, статусу внутрішньо переміщеної особи,

оформлення окремих видів компенсацій та використання цифрових документів. У період воєнного стану цифрові сервіси стали особливо важливими, оскільки дозволили забезпечити безперервність надання соціальних послуг навіть в умовах переміщення населення та обмеженого доступу до державних установ [21].

Додатковим етапом трансформації системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні стала пандемія COVID-19, яка розпочалася у 2020 році та суттєво вплинула на соціально-економічну ситуацію в країні. Поширення коронавірусної хвороби спричинило значні обмеження економічної активності, тимчасове припинення роботи підприємств, скорочення робочих місць і зниження доходів населення.

У таких умовах значно зросла кількість осіб, які потребували соціальної підтримки, що призвело до підвищеного навантаження на систему соціального страхування.

У відповідь на ці виклики держава була змушена оперативно адаптувати механізми соціального захисту. Було розширено програми допомоги по безробіттю, запроваджено додаткові соціальні виплати для окремих категорій населення, а також посилено підтримку підприємців і найманих працівників, які зазнали втрат унаслідок карантинних обмежень. Зокрема, у період пандемії COVID-19 було впроваджено електронні листки непрацездатності (е-лікарняні), що дозволило автоматизувати процес оформлення тимчасової непрацездатності та мінімізувати необхідність особистого відвідування медичних установ і органів соціального страхування. Крім того, активного розвитку набули механізми дистанційної ідентифікації громадян через електронні сервіси та мобільний застосунок Дія, що забезпечило можливість отримання державних і соціальних послуг в онлайн-форматі [22].

У цей період також було розширено використання вебпорталу електронних послуг Пенсійного фонду України, через який громадяни могли дистанційно подавати документи для призначення або перерахунку пенсій, отримувати довідки, перевіряти страховий стаж та інформацію щодо сплати єдиного соціального внеску. Важливим кроком стало впровадження автоматизованого обміну даними між

державними реєстрами, що дозволило спростити процес надання соціальних виплат та скоротити бюрократичні процедури.

Крім того, у період пандемії держава реалізувала програми одноразової фінансової допомоги фізичним особам-підприємцям та найманим працівникам, діяльність яких була обмежена карантинними заходами. Подання заяв на отримання допомоги також здійснювалося через цифрові сервіси, що сприяло прискоренню процесу отримання виплат та підвищенню доступності державної підтримки для населення.

Пандемія також виявила низку проблем у функціонуванні системи соціального страхування, зокрема обмеженість фінансових ресурсів, недостатню гнучкість механізмів фінансування та потребу в подальшій цифровізації процесів. Разом з тим вона стала каталізатором для впровадження змін, спрямованих на підвищення ефективності управління соціальними фондами та вдосконалення системи соціального захисту загалом.

Особливої уваги потребують трансформації системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що відбулися в Україні після початку повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році. Воєнні дії суттєво вплинули на соціально-економічну ситуацію в країні, спричинивши зростання соціальних ризиків, значні міграційні процеси, втрату робочих місць, збільшення кількості осіб з інвалідністю та розширення кола громадян, які потребують державної соціальної підтримки. У таких умовах система соціального страхування опинилася перед необхідністю швидкої адаптації до нових викликів.

Зміни торкнулися насамперед механізмів фінансування соціальних виплат, оскільки в умовах воєнного стану відбулося скорочення надходжень до страхових фондів, що традиційно формуються за рахунок страхових внесків. Водночас зросла роль державного бюджету у забезпеченні стабільності соціальних виплат, а також у фінансуванні програм підтримки військовослужбовців, ветеранів та інших категорій населення, які постраждали внаслідок війни.

У міжнародній практиці функціонування систем страхування в умовах збройних конфліктів часто характеризується нестабільністю або навіть тимчасовим

припиненням діяльності. У міжнародній практиці функціонування систем соціального страхування в умовах збройних конфліктів часто характеризується значною фінансовою нестабільністю, скороченням надходжень страхових внесків та необхідністю посилення державної підтримки соціальної сфери. Наприклад, під час Югославські війни економічна криза, масове безробіття та руйнування економічної інфраструктури призвели до суттєвого погіршення фінансового стану систем соціального забезпечення країн колишньої Югославії [23].

Подібні проблеми спостерігались і в російсько-грузинська війна, коли внаслідок бойових дій та масового внутрішнього переміщення населення значно зросло навантаження на систему соціального захисту Грузії. Після війни 2008 року кількість внутрішньо переміщених осіб у Грузії суттєво збільшилася, а держава була змушена залучати міжнародну фінансову допомогу для підтримки соціальної сфери та забезпечення виплат населенню [24].

Аналогічні виклики постали і перед Україною після початку російської агресії у 2014 році та особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році. Війна спричинила різке зростання соціальних ризиків, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, втрату робочих місць, скорочення надходжень єдиного соціального внеску та суттєве підвищення навантаження на систему соціального страхування [25]. У таких умовах держава була змушена розширювати програми соціальної підтримки населення, збільшувати обсяги бюджетного фінансування соціальних виплат та впроваджувати нові механізми компенсації соціальних ризиків, адаптовані до умов воєнного стану.

Це зумовлено підвищеним рівнем ризиків, руйнуванням економічної інфраструктури та зниженням платоспроможності населення. Проте в Україні, незважаючи на складні умови воєнного стану та значні соціально-економічні виклики, система соціального страхування продовжила функціонувати. Зокрема, Фонд соціального страхування України забезпечував безперервність своєї діяльності, що стало можливим завдяки державній підтримці, оперативним змінам у нормативно-правовому регулюванні та швидкому реагуванню на нові соціальні потреби громадян.

З метою забезпечення стабільності системи соціального страхування уряд України впровадив низку заходів, спрямованих на підтримку фінансування страхових виплат і розширення доступу громадян до відповідних соціальних послуг. Зокрема, було забезпечено безперервне фінансування пенсійних виплат та соціальної допомоги навіть в умовах активних бойових дій і тимчасової окупації окремих територій. Держава також розширила програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, запровадивши щомісячні грошові виплати для покриття витрат на проживання.

Важливим напрямом стало посилення цифровізації системи соціального страхування. Було розширено функціонал вебпорталу електронних послуг Пенсійного фонду України та мобільного застосунку Дія, через які громадяни отримали можливість дистанційно оформлювати пенсії, подавати заяви на отримання статусу внутрішньо переміщеної особи, оформлювати допомогу по безробіттю та інші соціальні виплати. Значного поширення набули електронні лікарняні та електронні трудові книжки, що дозволило спростити адміністрування системи соціального страхування та мінімізувати необхідність особистого звернення до державних установ.

Крім того, в умовах воєнного стану держава реалізувала низку програм фінансової підтримки населення та бізнесу. Зокрема, було впроваджено програму допомоги в межах «єПідтримки», здійснювались виплати для внутрішньо переміщених осіб, розширено грантові програми «Робота для підтримки підприємництва та створення нових робочих місць». Також через систему Пенсійного фонду України почали адмініструватися окремі програми соціальної підтримки, зокрема житлові субсидії, державні соціальні допомоги та програми підтримки населення в зимовий період [25–27].

Для підтримки фінансової стійкості системи соціального страхування держава була змушена збільшити обсяги бюджетних трансфертів до Пенсійного фонду України та забезпечити покриття дефіциту його бюджету. Це дозволило зберегти стабільність виплати пенсій та інших соціальних виплат навіть в умовах

суттєвого скорочення економічної активності та надходжень єдиного соціального внеску.

Водночас умови воєнного стану виявили ряд проблем у функціонуванні системи соціального страхування. Серед них можна виокремити певні нормативні неузгодженості між підзаконними актами та базовим законодавством, недостатній рівень цифровізації окремих процедур, а також обмежений доступ громадян до соціальних послуг на тимчасово окупованих територіях. Виявлення цих проблем стало підґрунтям для подальшого пошуку шляхів удосконалення діяльності системи соціального страхування, підвищення її ефективності та адаптації до умов тривалих кризових явищ, зокрема війни та майбутнього повоєнного відновлення держави.

Одним із ключових елементів цих трансформацій стала реорганізація Фонду соціального страхування України та припинення його діяльності як окремої установи. Відповідно до прийнятих рішень, з 1 січня 2023 року функції Фонду було передано Пенсійному фонду України. Метою такої реорганізації стало підвищення ефективності функціонування системи соціального захисту в умовах воєнного стану, зокрема шляхом централізації управління, удосконалення механізмів фінансування страхових виплат та забезпечення їх стабільності.

Процес інтеграції функцій Фонду соціального страхування до структури Пенсійного фонду України здійснювався поетапно. Одним із важливих етапів стало завершення передачі особових справ застрахованих осіб, які постраждали внаслідок нещасних випадків на виробництві або мають професійні захворювання.

Протягом січня 2025 року було завершено передачу значного обсягу документальних матеріалів із регіональних підрозділів Фонду до Пенсійного фонду України. У результаті цього Пенсійний фонд взяв на себе подальше забезпечення страхових виплат для значної кількості отримувачів, зокрема потерпілих осіб та членів їхніх сімей. Загалом мова йде про фінансування страхових виплат приблизно для 170 тисяч громадян [28].

Основним завданням проведеної реорганізації було забезпечення безперервності страхового захисту населення та своєчасного здійснення належних

виплат. Важливим аспектом стало те, що для отримувачів соціальних виплат цей процес мав відбутися без ускладнення процедур та без створення додаткових адміністративних бар'єрів.

Загалом реорганізація системи соціального страхування стала відповіддю держави на нові виклики, що виникли в умовах війни. Вона спрямована на більш раціональне використання фінансових ресурсів, оптимізацію управлінських процесів та підвищення ефективності діяльності органів соціального захисту.

У результаті проведених змін Пенсійний фонд України значно розширив свої функції, оскільки поряд із пенсійним забезпеченням він тепер відповідає також за фінансування одноразових та щомісячних страхових виплат у межах системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема у випадках нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 році стало одним із найсерйозніших викликів для функціонування системи соціального страхування України. Війна суттєво змінила соціально-економічні умови розвитку держави, що, у свою чергу, вплинуло на механізми формування та реалізації соціальної політики. Значне зростання соціальних ризиків, руйнування економічної інфраструктури, внутрішнє переміщення населення, збільшення кількості осіб з інвалідністю та загибель військовослужбовців спричинили необхідність оперативної трансформації системи соціального страхування [29].

У довоєнний період система загальнообов'язкового державного соціального страхування функціонувала переважно в умовах відносної економічної стабільності та базувалася на страховому принципі фінансування, де основним джерелом формування ресурсів виступали страхові внески у вигляді єдиного соціального внеску.

Основні соціальні виплати спрямовувалися на підтримку працездатного населення у разі втрати роботи, тимчасової непрацездатності, нещасних випадків на виробництві або інших передбачених законодавством соціальних ризиків. Адміністративна структура системи передбачала централізоване управління відповідними фондами із функціонуванням регіональних підрозділів, а процедура

отримання соціальних виплат здебільшого ґрунтувалася на традиційних механізмах особистого звернення та паперового документообігу.

Проте початок повномасштабної війни суттєво трансформував умови функціонування цієї системи. Різке зростання кількості осіб, які потребують соціальної підтримки, значне скорочення економічної активності, міграційні процеси та руйнування підприємств призвели до зменшення надходжень до фондів соціального страхування та одночасного збільшення обсягів соціальних виплат. У зв'язку з цим держава була змушена адаптувати механізми фінансування системи соціального страхування, зокрема шляхом залучення додаткових бюджетних ресурсів та міжнародної фінансової допомоги.

Водночас відбулися значні зміни у правовому регулюванні соціального страхування. Законодавство було адаптоване до умов воєнного стану, що передбачало спрощення процедур призначення соціальних виплат, розширення можливостей дистанційного отримання послуг, а також впровадження нових механізмів соціальної підтримки для окремих категорій громадян. Особливу увагу було приділено соціальному захисту військовослужбовців, ветеранів, осіб, які отримали поранення під час бойових дій, а також членів сімей загиблих військових [30].

Крім того, зміни торкнулися і механізмів надання соціальної допомоги. У зв'язку з необхідністю забезпечення безперервності соціальних виплат навіть у складних умовах війни активно впроваджувалися цифрові технології, онлайн-сервіси та автоматизовані системи обробки заяв. Це дозволило значно спростити доступ громадян до соціальних послуг, зокрема для внутрішньо переміщених осіб та громадян, які перебувають у регіонах із обмеженим доступом до державних установ.

Суттєвих змін зазнала й адміністративна структура системи соціального страхування. Зокрема, відбулася реорганізація окремих інституцій соціального захисту, інтеграція інформаційних систем та посилення взаємодії між різними державними органами. Водночас значно зросло бюджетне навантаження на систему соціального страхування, оскільки збільшення кількості отримувачів

соціальної допомоги відбувалося паралельно зі скороченням економічних надходжень.

Таким чином, у період повномасштабної війни система соціального страхування України зазнала значної трансформації, що проявилася у зміні джерел фінансування, розширенні кола отримувачів соціальної підтримки, модернізації механізмів надання соціальних послуг та посиленні ролі держави у забезпеченні соціальної стабільності.

Для більш наочного відображення основних відмінностей між довоєнним функціонуванням системи соціального страхування та її трансформацією в умовах війни доцільно розглянути їх у порівняльному вигляді у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Порівняльна характеристика функціонування системи соціального страхування в Україні до та в умовах воєнного стану

Сфера	Довоєнний стан	Зміни в умовах війни
Фінансування	ЄСВ як основне джерело	Збереження ролі ЄСВ як основного джерела фінансування при одночасному зростанні ролі державного дофінансування та міжнародної допомоги
Правове регулювання	Стандартні процедури, передбачені законодавством	Адаптація до умов воєнного стану, спрощення доступу до послуг, поява нормативних колізій
Цільові групи	Працездатне населення, безробітні, потерпілі на виробництві	Додано: військовослужбовці, ветерани, поранені, родини загиблих, внутрішньо переміщені особи (ВПО)
Механізми надання допомоги	Паперовий документообіг, особисте звернення до установ	Онлайн-сервіси, автоматизація обробки заявок, дистанційна верифікація
Адміністративна структура	Централізоване управління, регіональні відділення	Більш гнучка логістика управління, інтеграція з іншими державними інформаційними системами
Бюджетне навантаження	Збалансовані зобов'язання відповідно до надходжень	Значне зростання навантаження через збільшення потреб та скорочення надходжень

Роль у соціальній політиці	Виплата стандартних видів соціального забезпечення	Активна участь у програмах реінтеграції, реабілітації, пенсійних та соціальних реформах
-----------------------------------	--	---

Джерело: складено автором на основ [13]

В умовах воєнного стану одним із важливих напрямів функціонування системи соціального страхування є забезпечення соціального захисту військовослужбовців та ветеранів. Особи, які беруть участь у захисті держави та виконують завдання із забезпечення національної безпеки й оборони, наражаються на значні ризики для життя і здоров'я. У зв'язку з цим система соціального страхування передбачає для них спеціальні механізми підтримки та соціальних гарантій. До таких заходів належать різні форми матеріальної допомоги, компенсаційні виплати у разі втрати здоров'я, пенсійне забезпечення, медичне страхування, а також інші види соціальної підтримки. Запровадження таких інструментів сприяє створенню належних умов для соціальної адаптації, відновлення здоров'я та реабілітації осіб, які постраждали внаслідок війни, а також є проявом суспільного визнання їхнього внеску у захист держави.

Разом із тим система соціального страхування у воєнний період охоплює не лише військовослужбовців та ветеранів, а й інші категорії населення, які зазнали негативного впливу збройного конфлікту. Зокрема, йдеться про внутрішньо переміщених осіб, громадян, які постраждали внаслідок обстрілів або втратили житло та майно, а також осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах через військові дії. У таких випадках держава надає різні види підтримки, серед яких матеріальна допомога, сприяння у забезпеченні житлом, медична та психологічна підтримка, а також тимчасова фінансова допомога у разі втрати джерел доходу. Такі заходи спрямовані на пом'якшення соціально-економічних наслідків війни та підтримку громадян, які опинилися у складній ситуації.

Водночас функціонування системи соціального страхування в умовах війни супроводжується рядом викликів і обмежень. Серед основних проблем можна виділити необхідність забезпечення належного рівня фінансування соціальних програм, відповідність розміру допомоги реальним потребам населення, а також

ефективність механізмів реалізації соціальної підтримки. Особливої уваги потребує врахування специфічних потреб військовослужбовців і ветеранів, оскільки їхній соціальний захист має враховувати особливості служби та наслідки участі у бойових діях [31].

Однією з ключових проблем є забезпечення стабільного фінансування системи соціального страхування в умовах воєнного стану. Військові дії значно збільшують потребу у різних видах соціальної допомоги, зокрема медичній, психологічній та матеріальній підтримці. Водночас державні фінансові ресурси в цей період зазнають значного навантаження через необхідність фінансування оборонних потреб та військових витрат. У зв'язку з цим важливим завданням є пошук додаткових джерел фінансування соціальних програм, серед яких міжнародна фінансова допомога, спеціалізовані державні фонди та інші інструменти підтримки.

Не менш важливим аспектом є забезпечення дотримання базових принципів соціального страхування навіть у складних умовах війни. Це передбачає збереження стабільності соціальних виплат, прозорість механізмів їх фінансування та ефективність управління ресурсами системи соціального захисту. Реалізація таких підходів є важливою передумовою для підтримання соціальної стабільності та забезпечення належного рівня соціальної безпеки населення в умовах тривалих кризових викликів.

Окремої уваги потребують сучасні ініціативи щодо реформування пенсійної системи України, які обговорюються на державному рівні в умовах демографічних викликів та зростаючого навантаження на солідарну систему пенсійного забезпечення. Зокрема, одним із ключових напрямів подальшої трансформації пенсійної системи є впровадження накопичувальної пенсійної моделі, що передбачає формування індивідуальних пенсійних накопичень громадян протягом їхньої трудової діяльності [32].

Запровадження другого рівня пенсійної системи має на меті створення додаткового джерела пенсійного доходу для громадян та поступове зменшення залежності пенсійних виплат від солідарної моделі фінансування. Передбачається,

що накопичувальні внески формуватимуться на індивідуальних рахунках громадян і можуть передаватися у спадок. Такий підхід дозволить підвищити фінансову стійкість пенсійної системи у довгостроковій перспективі та забезпечити більш ефективний розподіл пенсійних ресурсів.

Очікується, що накопичувальна система насамперед буде орієнтована на громадян молодшого віку, зокрема тих, кому на момент її запровадження буде менше 45 років. Це дозволить поступово сформувати пенсійні накопичення та зменшити навантаження на солідарну систему пенсійного забезпечення у майбутньому [33].

Водночас у державі обговорюються можливі зміни у системі пенсійного забезпечення військовослужбовців. Одним із варіантів реформування є поступовий перехід від спеціальних військових пенсій до професійних пенсійних програм, у межах яких виплати формуватимуться через окремі професійні пенсійні фонди. Такий підхід спрямований на модернізацію системи соціального захисту військових та її адаптацію до сучасних соціально-економічних умов.

Крім того, розглядається можливість формування комплексної системи підтримки ветеранів, яка може поєднувати пенсійне забезпечення з іншими видами соціальної допомоги. Зокрема, йдеться про довічні компенсаційні виплати у разі поранення, забезпечення медичної та реабілітаційної допомоги, а також інші програми соціальної підтримки. Подібні моделі вже застосовуються в низці країн світу, зокрема у США, Ізраїлі та Хорватії.

Варто зазначити, що навіть в умовах воєнного стану держава продовжує здійснювати заходи, спрямовані на підтримку соціальних стандартів. Зокрема, у березні 2026 року було проведено індексацію пенсійних виплат, у результаті якої розмір пенсій було підвищено на 12,1%. Підвищення торкнулося понад 10 мільйонів пенсіонерів, що свідчить про прагнення держави забезпечувати соціальний захист населення навіть у складних умовах війни [34].

1.3. Фінансовий механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування

Фінансовий механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування являє собою складну систему взаємопов'язаних елементів, які забезпечують формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, необхідних для реалізації соціального захисту населення. Його структура охоплює сукупність джерел фінансування, інституційних суб'єктів, фінансових потоків та механізмів перерозподілу коштів.

Ключовим елементом фінансового механізму загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні є єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який виступає основним джерелом формування фінансових ресурсів цієї системи. Запровадження ЄСВ дозволило об'єднати раніше існуючі окремі страхові внески в єдиний платіж, що значно спростило систему адміністрування та зменшило навантаження на роботодавців.

Згідно із Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [35], єдиний соціальний внесок являє собою консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат і соціальних послуг. Важливою особливістю ЄСВ є те, що він не входить до системи оподаткування і має цільовий характер використання - кошти не можуть бути спрямовані на інші потреби, окрім передбачених законодавством соціального страхування.

Формування фінансових ресурсів системи соціального страхування здійснюється за рахунок різних категорій платників ЄСВ. До них належать роботодавці, наймані працівники, фізичні особи-підприємці, особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність, а також окремі категорії громадян, зокрема військовослужбовці та особи, які отримують соціальні виплати. Такий широкий

перелік платників забезпечує стабільність надходжень до системи соціального страхування та її фінансову стійкість.

Важливим компонентом структури фінансового механізму є порядок нарахування та сплати ЄСВ. Базою нарахування внеску виступає заробітна плата або інші доходи застрахованих осіб, що включають як основну, так і додаткову оплату праці. Розмір ЄСВ залежить від категорії платників та особливостей їх діяльності, що дозволяє враховувати соціальну спрямованість страхування та забезпечувати диференційований підхід до формування фінансових ресурсів.

Базова ставка єдиного соціального внеску становить 22 % від бази нарахування. Саме ця ставка є основною для більшості роботодавців і забезпечує формування основної частини фінансових ресурсів системи соціального страхування. Водночас для окремих категорій платників передбачено знижені ставки ЄСВ. Зокрема, для підприємств, установ і організацій, у яких працюють особи з інвалідністю, ставка становить 8,41 %, що сприяє стимулюванню їх працевлаштування та соціальній інтеграції. Для підприємств та організацій громадських об'єднань осіб з інвалідністю встановлено ще нижчу ставку — 5,3 %, що має соціально орієнтований характер і спрямоване на підтримку таких організацій [36].

Збір та адміністрування ЄСВ здійснюється відповідними державними органами, зокрема Державною податковою службою, яка забезпечує контроль за правильністю нарахування, своєчасністю сплати внесків та веденням обліку платників. Водночас Пенсійний фонд України виконує функції персоніфікованого обліку застрахованих осіб, аналізу надходжень страхових внесків та прогнозування фінансових ресурсів системи соціального страхування.

Окрему роль у структурі фінансового механізму відіграє державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування, який забезпечує накопичення, зберігання та обробку інформації про платників ЄСВ та застрахованих осіб. Наявність такого реєстру дозволяє здійснювати ефективний контроль за надходженнями коштів, а також забезпечує прозорість функціонування системи соціального страхування.

Фінансові ресурси системи загальнообов'язкового державного соціального страхування мають чітко визначене цільове призначення та використовуються відповідно до законодавства виключно для забезпечення соціального захисту населення. Основною метою їх використання є надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам у разі настання страхових випадків [37].

До основних напрямів використання коштів соціального страхування належать виплати пенсій, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, виплати у разі нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, допомога по безробіттю, а також інші види соціальної підтримки. Окрему категорію становлять витрати, пов'язані з фінансуванням заходів соціальної реабілітації, медичного забезпечення та профілактики страхових випадків. Крім того, частина коштів спрямовується на покриття адміністративних витрат органів, які здійснюють управління системою соціального страхування.

Відповідно до сучасних умов розвитку України, зокрема в період воєнного стану, напрями використання коштів соціального страхування значно розширилися. Зросла частка витрат, пов'язаних із соціальним забезпеченням військовослужбовців, ветеранів, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також внутрішньо переміщених осіб. Це свідчить про трансформацію системи соціального страхування та її адаптацію до нових соціально-економічних викликів.

Використання фінансових ресурсів соціального страхування здійснюється на основі низки принципів, які забезпечують ефективність та стабільність функціонування цієї системи. Одним із ключових принципів є принцип цільового використання коштів, який передбачає, що фінансові ресурси можуть бути спрямовані виключно на ті цілі, для яких вони були сформовані. Зокрема, кошти, отримані від сплати єдиного соціального внеску, не можуть використовуватися для фінансування інших державних потреб [38].

Важливим є також принцип обов'язковості страхування, що забезпечує участь широкого кола осіб у формуванні фінансових ресурсів системи та гарантує їм право на отримання соціальних виплат у майбутньому. Принцип соціальної

справедливості передбачає забезпечення рівного доступу до соціальних виплат залежно від страхового стажу, рівня доходу та інших факторів.

Крім того, функціонування фінансового механізму соціального страхування базується на принципі державного контролю та нагляду, який забезпечує прозорість використання коштів, дотримання законодавства та захист прав застрахованих осіб. Не менш важливим є принцип стабільності, що передбачає безперервність фінансування соціальних виплат навіть в умовах економічних чи політичних криз.

Таким чином, фінансовий механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування є ключовим елементом реалізації соціальної політики держави, який забезпечує акумулювання, розподіл і ефективне використання фінансових ресурсів для захисту населення від соціальних ризиків.

Його функціонування базується на поєднанні страхових принципів, державного регулювання та діяльності соціальних фондів, що гарантує стабільність і безперервність соціальних виплат. В умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабної війни, роль фінансового механізму суттєво зростає, оскільки він забезпечує підтримку найбільш вразливих категорій населення, включаючи військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей.

Водночас ефективність його функціонування залежить від стабільності джерел фінансування, рівня адміністрування страхових внесків та здатності держави адаптувати систему до нових соціально-економічних умов. Саме тому удосконалення фінансового механізму соціального страхування є важливою передумовою забезпечення соціальної безпеки та сталого розвитку суспільства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ КОМПЕНСАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз фінансового забезпечення та ефективності компенсації пенсійного ризику

Пенсійний ризик є одним із ключових соціальних ризиків, компенсація якого здійснюється через систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. Фінансове забезпечення компенсації пенсійного ризику реалізується переважно через бюджет Пенсійного фонду України, за рахунок коштів єдиного соціального внеску та трансфертів із державного бюджету. Ефективність функціонування такого механізму визначається рівнем фінансової збалансованості Пенсійного фонду України, достатністю фінансових ресурсів для здійснення пенсійних виплат, а також здатністю пенсійної системи забезпечувати належний рівень компенсації втраченого доходу населення.

В умовах повномасштабної війни, інфляційних процесів, демографічного старіння населення та скорочення кількості економічно активних платників єдиного соціального внеску фінансова стійкість системи пенсійного страхування зазнала суттєвого навантаження. Це обумовлює необхідність проведення аналізу основних фінансових показників діяльності Пенсійного фонду України, оцінки структури його доходів і видатків, а також дослідження ефективності компенсації пенсійного ризику у 2020–2025 роках.

Для оцінки фінансового забезпечення та ефективності компенсації пенсійного ризику доцільно здійснити комплексний аналіз основних показників функціонування системи пенсійного страхування в Україні. Зокрема, важливим є дослідження динаміки чисельності пенсіонерів та платників єдиного соціального внеску як основних учасників солідарної пенсійної системи, аналіз доходів і

видатків бюджету Пенсійного фонду України, структури джерел фінансування пенсійних виплат, рівня залежності Фонду від коштів державного бюджету, а також обсягів заборгованості зі сплати обов'язкових платежів.

Окрему увагу доцільно приділити аналізу структури видатків Пенсійного фонду України, зокрема витрат на пенсійні виплати, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, виплату житлових субсидій і пільг, адміністративне забезпечення діяльності Фонду та інші соціальні виплати. Важливим аспектом дослідження є також оцінка рівня пенсійного забезпечення населення шляхом аналізу динаміки середнього розміру пенсійних виплат, їх реальної купівельної спроможності та співвідношення середньої пенсії із середньою заробітною платою як одного з основних показників ефективності компенсації втраченого доходу населення.

Крім традиційних механізмів компенсації соціальних ризиків, у сучасних умовах зростає значення альтернативних інструментів державної підтримки населення, спрямованих на стимулювання зайнятості, самозайнятості та формування власних джерел доходу. У зв'язку з цим доцільним є також розгляд окремих державних програм фінансової підтримки населення, зокрема грантових програм підтримки підприємницької діяльності, як додаткових механізмів мінімізації соціальних ризиків в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Важливим показником оцінки функціонування системи компенсації пенсійного ризику є чисельність пенсіонерів, оскільки саме вона визначає масштаби соціального навантаження на систему пенсійного страхування та потребу у фінансових ресурсах для забезпечення пенсійних виплат.

Дані щодо чисельності пенсіонерів в Україні у 2020–III кварталі 2025 рр. свідчать про поступове скорочення кількості отримувачів пенсійних виплат. Якщо у 2020 році загальна кількість пенсіонерів становила 11,13 млн осіб, то станом на III квартал 2025 року цей показник скоротився до 10,2 млн осіб, тобто майже на 931 тис. осіб або близько 8,4 %.

Найбільш суттєве скорочення чисельності пенсіонерів спостерігалось у 2022–2024 рр., що було зумовлено негативними демографічними процесами, наслідками повномасштабної війни, міграцією населення та високим рівнем смертності серед осіб похилого віку. Водночас скорочення загальної кількості пенсіонерів не призвело до зменшення фінансового навантаження на Пенсійний фонд України, оскільки одночасно відбувалося зростання розмірів пенсійних виплат, індексація пенсій та підвищення соціальних видатків держави [39].

У структурі пенсіонерів протягом досліджуваного періоду переважають жінки, що пояснюється вищою середньою тривалістю життя жіночого населення. Разом із тим спостерігається тенденція до поступового скорочення чисельності як чоловіків, так і жінок серед отримувачів пенсійних виплат. Наочно динаміку зміни чисельності пенсіонерів в Україні у 2020–III кварталі 2025 рр. представлено на рис. 2.1.

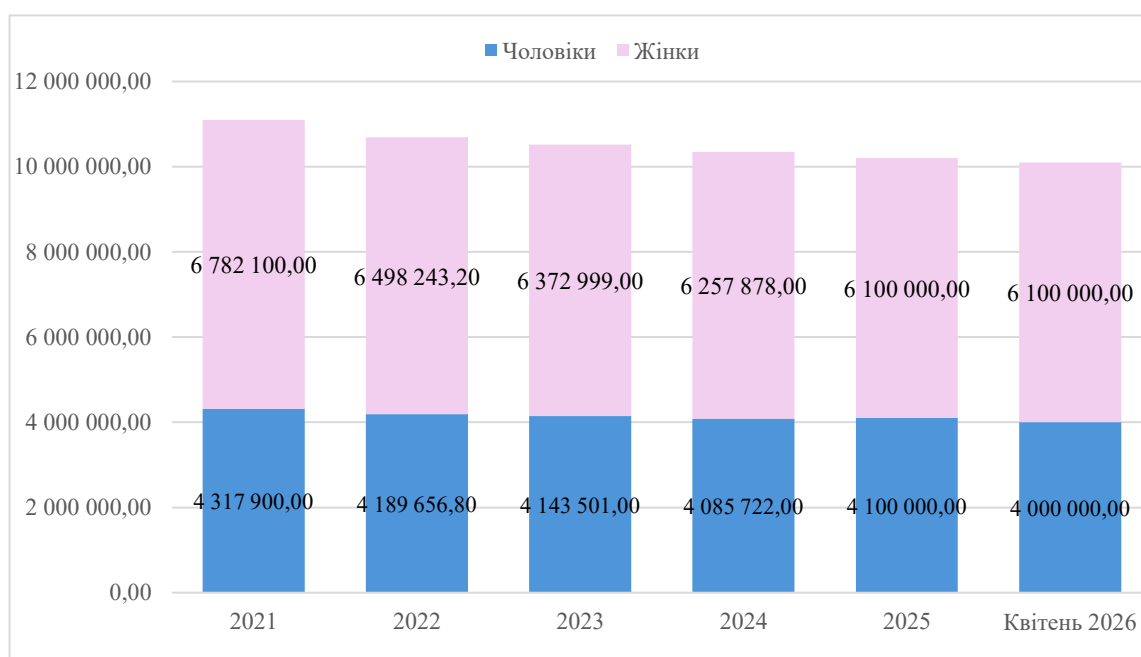

Рисунок 2.1 – Динаміка чисельності пенсіонерів, осіб

Джерело: розроблено автором за даними [40–44]

Отже, дані щодо чисельності пенсіонерів в Україні у 2020–2026 рр. свідчать про стійку тенденцію до скорочення кількості отримувачів пенсійних виплат. Якщо у 2020 році загальна кількість пенсіонерів становила 11,13 млн осіб, то станом на початок 2026 року цей показник скоротився до 10,1 млн осіб. Таким чином, за

досліджуваний період чисельність пенсіонерів зменшилась більш ніж на 1 млн осіб, або майже на 9,3 %.

Найбільш помітне скорочення кількості пенсіонерів спостерігалось у 2022–2024 рр., що було пов'язано з негативними демографічними процесами, наслідками повномасштабної війни, міграцією населення та високим рівнем смертності серед осіб похилого віку. Попри скорочення чисельності пенсіонерів, фінансове навантаження на систему пенсійного страхування залишалось значним через підвищення розмірів пенсійних виплат та проведення індексації пенсій.

Аналіз структури пенсіонерів за видами пенсій свідчить, що переважна більшість отримувачів пенсійних виплат – це особи, які отримують пенсію за віком. Станом на початок 2026 року їх частка становила 73,05 % від загальної кількості пенсіонерів, тоді як у 2025 році – 72,5 %. Частка пенсіонерів по інвалідності у 2026 році становила 14,54 %, пенсіонерів у разі втрати годувальника – 6,76 %, за вислугу років – 5,09 %, отримувачів соціальних пенсій – 0,52 %, а довічного утримання суддів – 0,04 %.

Крім того, значну частку пенсіонерів становлять працюючі пенсіонери. У 2025–2026 рр. їх чисельність залишалася на рівні близько 2,8 млн осіб. Водночас середній розмір пенсії працюючих пенсіонерів є вищим за загальний середній показник. Так, у 2026 році середня пенсія працюючих пенсіонерів становила 7 904,38 грн, тоді як загальний середній розмір пенсії – 7 236,49 грн. У 2025 році відповідні показники становили 7069,37 грн та 6436,79 грн. Це пояснюється наявністю більшого страхового стажу та вищого рівня офіційних доходів у працюючих пенсіонерів.

Наочно динаміку чисельності пенсіонерів та структуру пенсійного забезпечення в Україні представлено на рис. 2.1 та рис. 2.2.

У зв'язку з цим доцільним є подальший аналіз динаміки середнього розміру пенсійних виплат, що дозволить оцінити рівень компенсації втраченого доходу та ефективність функціонування механізму пенсійного забезпечення в Україні.

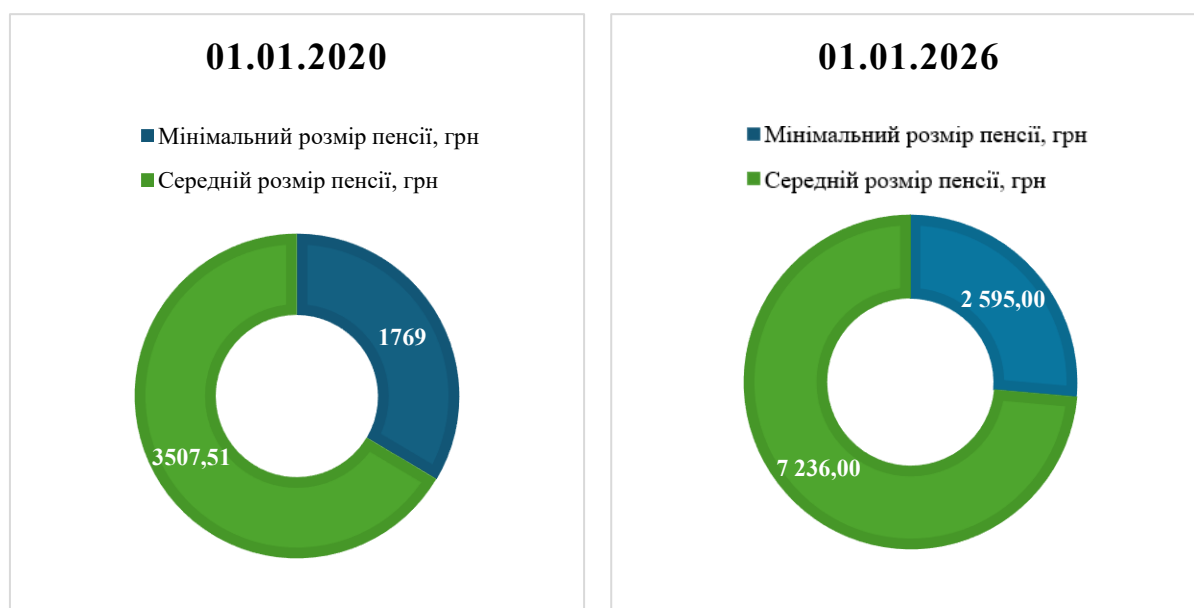

Рисунок 2.2 – Динаміка чисельності пенсіонерів, осіб

Джерело: розроблено автором за даними [45–49]

Аналіз динаміки середнього розміру пенсійних виплат в Україні свідчить про поступове зростання рівня пенсійного забезпечення населення протягом досліджуваного періоду. Так, станом на 01.01.2023 середній розмір пенсії становив 4 622,59 грн, що на 631,06 грн, або на 15,8 %, більше порівняно з початком 2022 року. Одночасно мінімальний розмір пенсії за віком зріс із 1 934,00 грн до 2 093,00 грн, що було пов'язано з проведенням індексації пенсійних виплат та підвищенням соціальних стандартів [48,49].

У подальшому тенденція до зростання пенсійних виплат зберігалася. Станом на 01.01.2026 середній розмір пенсії досяг 7 236 грн. Мінімальна пенсія за віком у 2025 році становила 2 361,00 грн, а от станом на 01.01.2026 піднялася на позначку 2595,00 грн, що на 234 грн, або на 7,5 %, більше. Зростання пенсійних виплат у зазначений період було обумовлено необхідністю часткової компенсації інфляційних втрат населення, а також підтриманням соціального захисту пенсіонерів в умовах воєнного стану та нестабільної економічної ситуації[46,47].

Тепер, можна порахувати один із ключових показників оцінки ефективності компенсації пенсійного ризику є коефіцієнт заміщення, який характеризує співвідношення середнього розміру пенсії до середньої заробітної плати. Даний

показник дозволяє оцінити, наскільки пенсійні виплати компенсують втрачений трудовий дохід особи після завершення трудової діяльності.

Коефіцієнт заміщення є важливим індикатором ефективності функціонування системи пенсійного забезпечення та рівня соціального захисту населення. Чим вищим є значення цього показника, тим вищим є рівень компенсації втраченого заробітку пенсійними виплатами. Водночас низький рівень коефіцієнта заміщення свідчить про недостатню ефективність механізму пенсійного забезпечення та ризик погіршення рівня життя населення після виходу на пенсію.

Для оцінки рівня компенсації втраченого доходу в Україні доцільно здійснити розрахунок коефіцієнта заміщення на основі співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати у 2020–2025 рр. Розрахунок коефіцієнта заміщення ($K_{\text{заміщення}}$) здійснюється за формулою (2.1):

(2.1)

$$K_{\text{заміщення}} = \frac{\text{СП}}{\text{СПЗ}} * 100\%$$

де СП (середня пенсія) – рівень середнього пенсійного забезпечення за період;

СПЗ (середня заробітна плата) – рівень середньої заробітної плати за період.

Результати розрахунку коефіцієнта заміщення в Україні у 2022–2025 рр. свідчать про нестабільний рівень компенсації втраченого трудового доходу пенсійними виплатами. У 2022 році коефіцієнт заміщення становив 32,7 %, що означає, що середня пенсія компенсувала близько третини середньої заробітної плати. У 2023 році значення показника зросло до 37,4 %, що було пов'язано зі збільшенням середнього розміру пенсійних виплат та проведенням індексації пенсій.

Водночас у 2024–2025 рр. спостерігалось повторне зниження коефіцієнта заміщення. У 2024 році його рівень становив 33,1 %, а у 2025 році – 31,2 %. Незважаючи на зростання середнього розміру пенсій, темпи підвищення середньої

заробітної плати були вищими, що призвело до скорочення рівня компенсації втраченого доходу населення після виходу на пенсію.

Наочно динаміку коефіцієнта заміщення в Україні у 2022–2025 рр. доцільно представити на табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка коефіцієнта заміщення в Україні у 2022–2025 рр.

Рік	Середня заробітна плата, грн	Середня пенсія, грн	Коефіцієнт заміщення, %
2025	20 653,55	6 436,79	31,2
2024	17 486,60	5 789,00	33,1
2023	14 308,46	5 350,33	37
2022	13 376,21	4 370,45	32

Джерело: складено автором на основі [50–54]

Отримані результати свідчать про недостатній рівень ефективності механізму компенсації пенсійного ризику в Україні. Відповідно до міжнародних рекомендацій, зокрема Міжнародної організації праці, оптимальний рівень коефіцієнта заміщення має становити не менше 40 % [55]. Проте в Україні значення даного показника протягом досліджуваного періоду залишалося нижчим за рекомендований рівень, що свідчить про недостатню здатність пенсійної системи забезпечувати належний рівень компенсації втраченого трудового доходу населення.

Фінансова стійкість системи пенсійного забезпечення значною мірою залежить від стану та збалансованості бюджету Пенсійного фонду України, оскільки саме через нього здійснюється фінансування пенсійних виплат та інших видів соціальної підтримки населення. Аналіз доходів і видатків Пенсійного фонду України дозволяє оцінити достатність фінансових ресурсів для забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, рівень її залежності від державної підтримки, а також ефективність використання бюджетних коштів.

Особливої актуальності дослідження фінансових показників Пенсійного фонду України набуло в умовах повномасштабної війни, зростання соціального навантаження та необхідності забезпечення стабільного фінансування пенсійних і соціальних виплат. У таких умовах суттєво зросла роль коштів державного бюджету

як джерела фінансового забезпечення системи пенсійного страхування та реалізації окремих програм соціальної підтримки населення.

У зв'язку з цим доцільним є проведення аналізу динаміки доходів і видатків Пенсійного фонду України у 2022–2026 рр., структури джерел формування доходів Фонду, обсягів фінансування за рахунок коштів державного бюджету, а також основних напрямів використання фінансових ресурсів, зокрема пенсійних виплат, соціального страхування, житлових субсидій, пільг та інших програм державної підтримки населення. Наочно зміна зазначених даних представлена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка доходів та видатків Пенсійного фонду України у 2022–2026 рр.

Показник	2022	2023	2024	2025	I кв.–IV кв. 2026*
Загальні доходи бюджету ПФУ, млрд грн	620,4	777,3	856,1	992,8	379,0
Власні доходи ПФУ, млрд грн	403,6	489,0	566,0	689,9	299,7
Кошти Державного бюджету України, млрд грн	210,4	249,4	249,0	213,7	63,7
Загальні видатки ПФУ, млрд грн	590,0	746,3	821,5	939,5	379,8
Видатки на пільги та житлові субсидії, млрд грн	6,4	35,5	39,7	35,9	18,9
Видатки на державні соціальні допомоги, млрд грн	–	–	–	47,0	63,7
Інші програми підтримки населення, млрд грн	–	–	–	3,5*	0,2**

* «Пакунок школяра» 1,1 млрд. грн. та програма «Зимова підтримка» 2,4 млрд. грн.

** Програма державної підтримки «єОселя».

Джерело: складено автором на основі [40–44]

Аналіз фінансових показників Пенсійного фонду України у 2022–2026 рр. свідчить про суттєве зростання обсягів доходів та видатків системи пенсійного забезпечення. Так, загальні доходи бюджету Пенсійного фонду України збільшились із 620,4 млрд грн у 2022 році до 992,8 млрд грн у 2025 році, тобто майже на 60 %. Одночасно загальні видатки Фонду зросли з 590,0 млрд грн до 939,5 млрд грн. Така тенденція була обумовлена індексацією пенсійних виплат, інфляційними процесами, збільшенням соціального навантаження та розширенням функцій Пенсійного фонду України у сфері соціального забезпечення населення.

Основним джерелом формування доходів бюджету Пенсійного фонду України залишались власні надходження, які у 2025 році досягли 689,9 млрд грн

проти 403,6 млрд грн у 2022 році. Водночас значну роль у фінансовому забезпеченні системи пенсійного страхування продовжували відігравати кошти Державного бюджету України. У 2022–2024 рр. обсяг бюджетної підтримки перевищував 240 млрд грн щорічно, що свідчить про високий рівень залежності пенсійної системи від державного фінансування та необхідність покриття дефіциту Пенсійного фонду України за рахунок бюджетних ресурсів [40–43].

Окремої уваги заслуговує поступове розширення функцій Пенсійного фонду України у сфері реалізації програм соціальної підтримки населення. Якщо у 2022 році видатки на пільги та житлові субсидії становили 6,4 млрд грн, то вже у 2023 році вони зросли до 35,5 млрд грн, а у 2024 році – до 39,7 млрд грн. У 2025 році через систему Пенсійного фонду України також здійснювалось фінансування державних соціальних допомог у розмірі 47,0 млрд грн, а також окремих програм підтримки населення, зокрема «Пакунок школяра» та «Зимова підтримка».

У 2026 році Пенсійний фонд України продовжив виконувати функції не лише у сфері пенсійного забезпечення, а й у реалізації окремих програм державної соціальної підтримки, зокрема житлових субсидій, соціальних допомог та програм підтримки іпотечного кредитування населення («Оселя»). Це свідчить про поступову трансформацію Пенсійного фонду України у багатофункціональний центр адміністрування соціальних виплат та державної підтримки населення [44].

Важливим напрямом забезпечення фінансової стійкості системи пенсійного страхування є детінізація зайнятості населення та легалізація трудових відносин, оскільки саме офіційне працевлаштування забезпечує надходження єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України. З метою виявлення фактів використання праці неоформлених працівників Пенсійний фонд України постійно здійснює моніторинг даних реєстру застрахованих осіб та взаємодіє з органами Держпраці.

Пенсійний фонд України постійно здійснює моніторинг відомостей реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування (далі – реєстр застрахованих осіб) щодо виявлення ознак використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про

працю, вживає відповідних заходів реагування. У 2024 році за результатами моніторингу реєстру застрахованих осіб територіальними органами Пенсійного фонду України надано органам Держпраці інформацію по 363,5 тис. страхувальників (щодо 2 799,7 тис. застрахованих осіб), які мають ознаки можливих порушень законодавства про працю .

За результатами моніторингу 2 942 страхувальників, щодо яких органами Держпраці проведено комплексні інспекційні відвідування на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2018 року № 649-р “Про заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення”, в реєстрі застрахованих осіб підтверджено дані про прийняття на роботу 2 749 осіб, яким нараховано заробітну плату в сумі 21,8 млн грн , єдиного внеску – 4,6 млн грн. В результаті проведеної роботи у 2024 році легалізовано 77,1 тис. робочих місць, внаслідок чого додатково надійшло 136,6 млн грн єдиного внеску.

Органами Пенсійного фонду України проведено 0,6 тис. виступів на місцевому радіо та телебаченні, надруковано 0,9 тис. статей у місцевій пресі, проведено 8,1 тис. зустрічей у трудових колективах та семінарів, розповсюджено 139,3 тис. буклетів та листівок, розміщено 9,1 тис. інформаційних повідомлень на вебресурсах, проведено 0,3 тис. флешмобів з питань дотримання роботодавцями законодавства про оплату праці. Місцевим органам виконавчої влади повідомлено про 148,4 тис. страхувальників , які виплачують заробітну плату в розмірі менше мінімального. Постійно проводяться спільні з місцевими органами виконавчої влади заходи щодо захисту прав найманих працівників [43].

Отже, проведений аналіз фінансового забезпечення та ефективності компенсації пенсійного ризику в Україні свідчить про збереження суттєвого навантаження на систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. Незважаючи на поступове скорочення чисельності пенсіонерів у 2020–2026 рр., обсяги видатків Пенсійного фонду України продовжували зростати, що було зумовлено індексацією пенсійних виплат, інфляційними процесами та розширенням функцій Фонду у сфері соціального забезпечення населення.

Проведений аналіз показав, що фінансове забезпечення системи пенсійного страхування значною мірою залежить від коштів державного бюджету. Високий рівень бюджетних трансфертів свідчить про недостатню фінансову самостійність солідарної пенсійної системи та необхідність постійної державної підтримки для забезпечення стабільності пенсійних виплат.

Оцінка коефіцієнта заміщення засвідчила недостатній рівень компенсації втраченого трудового доходу пенсійними виплатами. Незважаючи на зростання середнього розміру пенсій, значення коефіцієнта заміщення протягом досліджуваного періоду залишалося нижчим за рекомендований міжнародними організаціями рівень, що свідчить про недостатню ефективність механізму пенсійного забезпечення в Україні.

Крім виконання традиційних функцій у сфері пенсійного забезпечення, Пенсійний фонд України поступово розширює напрями соціальної підтримки населення, здійснюючи адміністрування житлових субсидій, пільг, державних соціальних допомог та окремих програм підтримки населення в умовах воєнного стану. Це свідчить про посилення ролі Пенсійного фонду України у системі фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків.

Водночас результати проведеного аналізу підтверджують наявність низки проблем у функціонуванні фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків, що потребують подальшого дослідження та визначення напрямів їх вдосконалення.

2.2 Проблеми функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків

Проведений аналіз фінансового забезпечення та ефективності компенсації пенсійного ризику дозволив виявити низку проблем функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні. Сучасна система соціального забезпечення функціонує в умовах значного демографічного, економічного та

фінансового навантаження, що негативно впливає на рівень її ефективності та фінансової стійкості. Особливої актуальності зазначені проблеми набули в умовах воєнного стану, інфляційних процесів та зростання потреб населення у соціальній підтримці.

Однією з ключових проблем функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні є погіршення демографічної ситуації та зростання навантаження на систему пенсійного забезпечення. Проведений аналіз показав тенденцію до скорочення чисельності населення та зменшення кількості економічно активних громадян, які сплачують єдиний соціальний внесок. Водночас система пенсійного страхування продовжує забезпечувати значну кількість отримувачів пенсійних виплат. Незважаючи на поступове скорочення чисельності пенсіонерів з 11,13 млн осіб у 2020 році до близько 10,1 млн осіб на квітень 2026 року, фінансове навантаження на Пенсійний фонд України залишається високим через необхідність постійного підвищення пенсійних виплат та проведення їх індексації.

Суттєвою проблемою є недостатня фінансова стійкість Пенсійного фонду України та високий рівень залежності системи від коштів державного бюджету. Проведений аналіз засвідчив, що у 2022 – квітень 2026 рр. обсяг бюджетних трансфертів на фінансування пенсійних програм та покриття дефіциту Пенсійного фонду України щорічно перевищував 200 млрд грн. Це свідчить про недостатню здатність солідарної пенсійної системи функціонувати за рахунок власних страхових надходжень. Значна залежність від державного бюджету підвищує вразливість системи пенсійного забезпечення до економічних криз, дефіциту державних фінансів та зростання соціальних видатків в умовах воєнного стану.

Важливою проблемою залишається також низький рівень ефективності компенсації пенсійного ризику. Незважаючи на зростання середнього розміру пенсійних виплат, рівень компенсації втраченого трудового доходу залишається недостатнім. Розрахований коефіцієнт заміщення у 2022–2025 рр. коливався в межах 31–37 %, що є нижчим за рекомендований Міжнародною організацією праці рівень у 40 %. Це свідчить про те, що пенсійні виплати не забезпечують належного

рівня компенсації заробітку після завершення трудової діяльності та не гарантують достатнього рівня соціального захисту населення.

Додатковим негативним фактором є високий рівень тінізації зайнятості та виплати заробітної плати «в тіні». Значна кількість роботодавців продовжує використовувати неофіційну зайнятість або виплачувати заробітну плату нижче мінімального рівня, що призводить до втрат надходжень єдиного соціального внеску та послаблює фінансову базу Пенсійного фонду України. Незважаючи на проведення заходів із детінізації зайнятості та легалізації трудових відносин, проблема недостатнього рівня офіційної зайнятості залишається актуальною.

Окремий негативний вплив на функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків має воєнний стан. Повномасштабна війна спричинила скорочення кількості платників єдиного соціального внеску, зростання рівня безробіття, міграцію населення та збільшення потреби у соціальній підтримці громадян. У таких умовах суттєво зросло навантаження на державний бюджет та систему соціального забезпечення загалом [56].

Крім того, упродовж останніх років спостерігається поступове розширення функцій Пенсійного фонду України. Окрім пенсійного забезпечення, через систему Пенсійного фонду України здійснюється адміністрування житлових субсидій, пільг, державних соціальних допомог та окремих програм підтримки населення. Зокрема, у 2025–2026 рр. через Пенсійний фонд України фінансувались програми «Пакунок школяра», «Зимова підтримка» та окремі напрями державної підтримки житлового кредитування населення. З одного боку, це сприяє централізації системи соціальних виплат, однак з іншого – створює додаткове фінансове та адміністративне навантаження на Пенсійний фонд України та ускладнює забезпечення ефективного функціонування системи пенсійного страхування.

Важливою проблемою також є зниження реальної купівельної спроможності пенсійних виплат в умовах високих темпів інфляції. Незважаючи на регулярне проведення індексації пенсій, темпи зростання споживчих цін у окремі періоди перевищували темпи підвищення пенсійних виплат. У результаті значна частина

пенсіонерів залишається вразливою до ризику бідності, а пенсійні виплати не забезпечують достатнього рівня фінансової безпеки населення.

Загалом проблеми функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків можна скомпонувати у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Основні проблеми функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні

Проблема	Прояв проблеми	Наслідки
Демографічне старіння населення	Скорочення чисельності населення та зменшення кількості платників ЄСВ	Зростання навантаження на Пенсійний фонд України
Недостатня фінансова стійкість ПФУ	Хронічний дефіцит бюджету та нестача власних надходжень	Залежність системи від державного бюджету
Висока залежність від коштів державного бюджету	Значні обсяги бюджетних трансфертів на фінансування пенсійних виплат	Підвищення навантаження на державні фінанси
Низький рівень пенсійного забезпечення	Низький коефіцієнт заміщення (31–37 %) та недостатня компенсація втраченого доходу	Ризик бідності серед пенсіонерів
Інфляційне знецінення пенсій	Зростання споживчих цін перевищує темпи підвищення пенсій	Зниження реальної купівельної спроможності пенсій
Тінізація зайнятості	Використання неофіційної праці та виплата зарплат «у тіні»	Втрати надходжень єдиного соціального внеску
Наслідки воєнного стану	Міграція населення, скорочення зайнятості та зростання соціальних видатків	Погіршення фінансової стійкості системи
Розширення функцій ПФУ	Адміністрування субсидій, соціальних допомог та програм підтримки населення	Додаткове фінансове та адміністративне навантаження
Недостатній розвиток накопичувальної пенсійної системи	Переважаючий солідарного принципу пенсійного забезпечення	Обмеження диверсифікації джерел пенсійного забезпечення
Високий рівень централізації системи соціальних виплат	Концентрація значної кількості соціальних функцій у межах ПФУ	Ускладнення адміністрування та підвищення ризику перевантаження системи

Джерел: розроблено автором

Крім фінансових проблем, система компенсації соціальних ризиків в Україні характеризується високим рівнем централізації та концентрації соціальних виплат

через Пенсійний фонд України. Упродовж останніх років на Пенсійний фонд України було покладено додаткові функції щодо адміністрування житлових субсидій, соціальних допомог та окремих державних програм підтримки населення. Така концентрація функцій, з одного боку, сприяє централізації системи соціального забезпечення, однак з іншого – створює додаткові ризики перевантаження системи, ускладнює адміністрування соціальних виплат та підвищує потребу у додаткових фінансових і кадрових ресурсах.

Окремої уваги потребує проблема недостатнього розвитку накопичувальних механізмів пенсійного забезпечення. На сьогодні система компенсації пенсійного ризику в Україні переважно базується на солідарному принципі фінансування, що підвищує залежність пенсійної системи від демографічної ситуації та поточного стану економіки. Відсутність повноцінного функціонування накопичувального рівня пенсійної системи обмежує можливості диверсифікації джерел пенсійного забезпечення населення та посилює фінансове навантаження на Пенсійний фонд України.

Таким чином, сучасна система фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні характеризується комплексом взаємопов'язаних демографічних, фінансових, економічних та організаційних проблем, що негативно впливають на рівень ефективності соціального захисту населення та потребують подальшого вдосконалення механізмів функціонування системи соціального забезпечення.

2.3 Вдосконалення фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків

Важливим напрямом вдосконалення фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні є підвищення рівня адресності та цільового використання фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку сектору безпеки та

оборони. В умовах повномасштабної війни особливого значення набуває забезпечення прозорого та стабільного фінансування потреб військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей.

У 2026 році в Україні було ініційовано законодавчі зміни щодо зарахування коштів військового збору до спеціального фонду державного бюджету з їх цільовим спрямуванням на фінансування грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України. Відповідний механізм передбачає створення окремого спеціального фонду, кошти якого мають використовуватись виключно на потреби оборони та фінансове забезпечення військовослужбовців [57].

Запровадження такого механізму сприятиме підвищенню прозорості використання коштів військового збору, посиленню довіри населення до системи державних фінансів та забезпеченню більш стабільного фінансування соціальних гарантій військовослужбовців. Крім того, цільове спрямування коштів військового збору дозволить частково зменшити навантаження на загальний фонд державного бюджету та підвищити ефективність фінансового забезпечення сектору оборони.

Окремого значення в сучасних умовах набуває розвиток програм підтримки ветеранів та військовослужбовців, спрямованих не лише на фінансову компенсацію соціальних ризиків, а й на забезпечення їх соціальної адаптації та економічної інтеграції. У зв'язку з цим важливим напрямом державної політики є розширення грантових програм підтримки ветеранського підприємництва, програм перекваліфікації, підтримки самозайнятості та забезпечення житлом військовослужбовців і ветеранів.

Одним із прикладів таких механізмів є програма підтримки житлового кредитування «Оселя», яка спрямована на забезпечення доступного житла для окремих категорій населення, зокрема військовослужбовців, ветеранів, медичних працівників, педагогів та працівників сектору безпеки й оборони. У 2026 році через систему Пенсійного фонду України здійснювалось фінансування державної допомоги за кредитами, забезпеченими предметом іпотеки, відповідно до програми «Оселя». За січень–квітень 2026 року обсяг фінансування за даним напрямом становив 0,2 млрд грн.

Реалізація таких програм сприяє не лише підвищенню рівня соціального захисту населення, а й стимулює розвиток будівельної галузі, внутрішнього попиту та економічної активності.

В умовах воєнного стану важливого значення набувають також програми короткострокової фінансової підтримки населення. Прикладом такого механізму є програма «Зимова підтримка», запроваджена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05.11.2025 № 1433 [58]. У 2025 році через Пенсійний фонд України на реалізацію зазначеної програми було спрямовано 2,4 млрд грн. Основною метою програми стало забезпечення фінансової підтримки окремих категорій населення для проходження зимового періоду 2025/2026 року в умовах високих тарифів, енергетичних ризиків та складної соціально-економічної ситуації.

Крім того, у 2025 році через систему Пенсійного фонду України здійснювалось фінансування програми «Пакунок школяра», на реалізацію якої було спрямовано 1,1 млрд грн. Запровадження таких програм свідчить про посилення ролі держави у забезпеченні соціальної підтримки населення та поступову трансформацію Пенсійного фонду України у багатофункціональний центр адміністрування соціальних виплат.

Важливу роль у цьому процесі відіграють державні грантові програми підтримки підприємництва, зокрема програма «Робота», у межах якої громадяни можуть отримати мікрогранти на започаткування або розвиток власної справи. Реалізація таких програм сприяє створенню нових робочих місць, розширенню бази платників податків і єдиного соціального внеску, а також зменшенню рівня безробіття та соціальної залежності населення. Особливого значення такі механізми набувають в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України.

Окрему увагу держава приділяє підтримці ветеранів та військовослужбовців. У межах програми «Ветеран. Робота» передбачено надання грантів для започаткування або розвитку ветеранського бізнесу, що сприяє соціальній адаптації ветеранів, їх економічній інтеграції та відновленню трудової активності після проходження військової служби. Такі програми фактично

виступають альтернативними механізмами компенсації соціальних ризиків, оскільки дозволяють не лише надавати фінансову допомогу, а й створювати умови для довгострокового забезпечення доходів населення [59].

Важливим напрямом вдосконалення фінансових механізмів підтримки економічної активності населення є також формування спеціальних правових та податкових режимів для розвитку окремих секторів економіки. Прикладом такого підходу є правовий режим Дія City [60], який передбачає більш гнучкі умови оподаткування та стимулювання розвитку ІТ-сектору. Запровадження спеціальних податкових режимів сприяє детінізації доходів, створенню нових робочих місць та зростанню надходжень до бюджету й системи соціального страхування.

У контексті воєнного стану та розвитку оборонно-промислового комплексу актуальності набуває також концепція Defense City [61], яка передбачає створення сприятливих умов для розвитку підприємств оборонної сфери, залучення інвестицій та стимулювання виробництва продукції для сектору безпеки й оборони. Розвиток таких спеціалізованих економічних режимів може сприяти створенню нових робочих місць, розширенню економічної активності та зміцненню фінансової бази системи соціального забезпечення.

Важливим напрямом вдосконалення фінансових механізмів компенсації пенсійного ризику в Україні є розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення. В умовах демографічного старіння населення, дефіцитності солідарної пенсійної системи та низького рівня коефіцієнта заміщення особливого значення набуває формування додаткових джерел пенсійного забезпечення населення. Недержавні пенсійні фонди дозволяють громадянам здійснювати добровільні пенсійні накопичення та формувати додатковий дохід після завершення трудової діяльності.

Крім соціальної функції, система недержавного пенсійного забезпечення має важливе економічне значення, оскільки сприяє формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів та розвитку фінансового ринку. Пенсійні активи, сформовані недержавними пенсійними фондами, можуть інвестуватися в державні

цінні папери, банківські депозити та інші фінансові інструменти, що створює додаткові можливості для розвитку економіки держави.

Водночас розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні залишається недостатнім. Основними стримуючими факторами є низький рівень доходів населення, недостатня фінансова грамотність, високий рівень інфляції, слабкий розвиток фондового ринку та низький рівень довіри населення до фінансових установ. Крім того, в умовах воєнного стану та економічної нестабільності суттєво зростають ризики довгострокового інвестування пенсійних накопичень.

У зв'язку з цим доцільним є проведення аналізу основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні, зокрема динаміки кількості учасників, обсягів пенсійних внесків, пенсійних активів, інвестиційного доходу та пенсійних виплат у 2023–2025 рр.

У табл. 2.4 наведено динаміку основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні у 2023–2025 рр. Аналіз представлених даних дозволяє оцінити рівень розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, тенденції формування пенсійних активів, масштаби участі населення у недержавних пенсійних програмах, а також ефективність інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів.

Особливу увагу доцільно приділити змінам кількості учасників НПФ, обсягів пенсійних внесків та інвестиційного доходу, оскільки саме ці показники характеризують рівень довіри населення до системи недержавного пенсійного забезпечення та її потенціал як додаткового механізму компенсації пенсійного ризику.

Проведений аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні у 2023–2025 рр. свідчить про поступовий розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, однак масштаби її функціонування залишаються недостатніми для суттєвого впливу на систему компенсації пенсійного ризику. Незважаючи на позитивну динаміку окремих показників, рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні все ще значно поступається розвиненим країнам світу та не

може повноцінно виконувати функцію альтернативного джерела пенсійного доходу населення.

Таблиця 2.4 – Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Показники	2023	2024	2025	Темпи приросту 2024/2023, %	Темпи приросту 2025/2024, %
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	96,9	98,9	100,8	2,1	1,9
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	886,3	886,9	888,4	0,1	0,2
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	4 889,8	5 734,6	6 725,0	17,3	17,3
Пенсійні внески, всього, млн грн	3 043,2	3 337,1	3 672,1	9,7	10,0
– від фізичних осіб	616,9	776,0	989,7	25,8	27,5
– від фізичних осіб-підприємців	0,3	0,4	0,4	33,3	0,0
– від юридичних осіб	2 413,5	2 548,1	2 669,6	5,6	4,8
Пенсійні виплати, млн грн	1 661,7	1 893,5	2 065,2	13,9	9,1
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	93,8	94,3	92,3	0,5	-2,1
Сума інвестиційного доходу, млн грн	4 088,5	4 959,2	5 857,1	21,3	18,1
Прибуток від інвестування активів НПФ, млн грн	3 403,8	4 183,4	4 983,3	22,9	19,1
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	684,7	775,8	873,8	13,3	12,6

Джерело: складено автором на основі [62]

Аналіз показав, що у 2023–2025 рр. спостерігалось зростання більшості фінансових показників діяльності недержавних пенсійних фондів. Так, загальна вартість активів НПФ збільшилася з 4,9 млрд грн у 2023 році до 6,7 млрд грн у 2025 році, тобто майже на 37,5 %. Пенсійні внески за цей період зросли з 3,0 млрд грн до 3,7 млрд грн, а сума інвестиційного доходу – з 4,1 млрд грн до 5,9 млрд грн. Позитивною тенденцією є також зростання кількості укладених пенсійних контрактів, яка у 2025 році досягла 100,8 тис. одиниць.

Водночас кількість учасників недержавних пенсійних фондів фактично залишається стабільною та зростає дуже повільними темпами. Якщо у 2023 році

загальна кількість учасників НПФ становила 886,3 тис. осіб, то у 2025 році – лише 888,4 тис. осіб. Таким чином, приріст за два роки склав менше 0,3 %, що свідчить про низький рівень популярності недержавного пенсійного забезпечення серед населення України. Для порівняння, чисельність пенсіонерів у солідарній системі перевищує 10 млн осіб, що демонструє незначний масштаб функціонування недержавного пенсійного сектору.

Однією з головних проблем розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні залишається низький рівень довіри населення до фінансових установ та механізмів довгострокового накопичення коштів. В умовах економічної нестабільності, високих інфляційних ризиків та воєнного стану громадяни переважно не готові здійснювати довгострокові пенсійні накопичення. Додатковим стримуючим фактором є недостатній рівень доходів населення, через що значна частина громадян не має можливості спрямовувати частину доходу на добровільні пенсійні внески.

Проведений аналіз структури пенсійних внесків свідчить про домінування внесків юридичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення. Так, у 2025 році внески юридичних осіб становили 2,67 млрд грн, тоді як внески фізичних осіб – лише 0,99 млрд грн. Це свідчить про те, що система НПФ в Україні переважно функціонує за рахунок корпоративних пенсійних програм, тоді як рівень індивідуальної участі населення залишається низьким.

Суттєвою проблемою є також недостатній рівень розвитку фінансового ринку та обмежена кількість надійних інвестиційних інструментів для розміщення пенсійних активів. В умовах високої інфляції та нестабільної економічної ситуації виникають ризики знецінення пенсійних накопичень населення. Крім того, важливим стримуючим фактором залишаються відносно високі адміністративні витрати недержавних пенсійних фондів. У 2025 році сума витрат, що відшкодовувались за рахунок пенсійних активів, становила 873,8 млн грн, що негативно впливає на ефективність довгострокового накопичення пенсійних коштів.

Окремою проблемою є недостатній рівень державних гарантій захисту пенсійних накопичень населення. У разі фінансової нестабільності або припинення діяльності окремих фінансових установ виникають ризики втрати частини пенсійних активів, що також негативно впливає на рівень довіри населення до системи недержавного пенсійного забезпечення. У зв'язку з цим важливого значення набуває посилення державного регулювання діяльності НПФ, удосконалення механізмів контролю за інвестуванням пенсійних активів та підвищення прозорості функціонування системи.

Разом із тим система недержавного пенсійного забезпечення має значний потенціал розвитку та може стати важливим елементом вдосконалення фінансових механізмів компенсації пенсійного ризику в Україні. Розвиток НПФ дозволить зменшити навантаження на солідарну пенсійну систему, диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення населення та створити додаткові довгострокові інвестиційні ресурси для економіки держави.

Для забезпечення ефективного розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення доцільним є запровадження додаткових державних стимулів для участі населення у пенсійних накопичувальних програмах, зокрема податкових пільг, співфінансування пенсійних внесків та розвитку корпоративних пенсійних програм. Важливими напрямками вдосконалення також є підвищення рівня фінансової грамотності населення, розвиток фондового ринку, розширення переліку надійних інвестиційних інструментів та посилення державних гарантій захисту пенсійних накопичень.

Таким чином, удосконалення фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні повинно передбачати поєднання традиційних механізмів соціального страхування з активними інструментами підтримки підприємництва, зайнятості та економічної адаптації населення, що сприятиме підвищенню фінансової стійкості системи соціального забезпечення та зменшенню рівня соціальних ризиків у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було узагальнено теоретичні засади функціонування фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків та проаналізовано особливості їх функціонування в Україні в умовах сучасних соціально-економічних викликів. Проведене дослідження дало змогу встановити, що соціальні ризики є невід’ємною складовою розвитку сучасного суспільства та пов’язані з можливістю втрати доходу, працездатності або необхідністю отримання додаткової соціальної підтримки. В умовах повномасштабної війни в Україні суттєво зросло значення таких соціальних ризиків, як безробіття, вимушене переміщення населення, втрата житла, зниження рівня доходів населення, а також необхідність соціальної адаптації військовослужбовців і ветеранів.

У ході дослідження встановлено, що система фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні базується на поєднанні механізмів загальнообов’язкового державного соціального страхування, бюджетного фінансування та програм адресної соціальної підтримки населення. Основним джерелом фінансування системи соціального страхування залишається єдиний соціальний внесок, однак в умовах війни суттєво зросла роль державного бюджету та міжнародної фінансової допомоги у забезпеченні стабільності соціальних виплат.

Проведений аналіз показав тенденцію до скорочення чисельності пенсіонерів в Україні. Якщо у 2020 році кількість пенсіонерів становила понад 11,1 млн осіб, то у 2026 році – близько 10,1 млн осіб. Незважаючи на це, фінансове навантаження на систему пенсійного забезпечення продовжує зростати внаслідок індексації пенсійних виплат, інфляційних процесів та збільшення обсягів соціальних виплат. Установлено, що середній розмір пенсії в Україні упродовж 2022–2025 рр. поступово зростав – з 4 370,45 грн у 2022 році до 6 436,79 грн у 2025 році. Водночас темпи зростання пенсійних виплат не забезпечували повноцінної компенсації інфляційного знецінення доходів населення.

Розрахунок коефіцієнта заміщення засвідчив недостатній рівень ефективності компенсації пенсійного ризику в Україні. У 2022–2025 рр. його значення коливалося в межах 31–37 %, що є нижчим за рекомендований Міжнародною організацією праці рівень у 40 %. Це свідчить про недостатню здатність солідарної пенсійної системи забезпечити належний рівень компенсації втраченого трудового доходу та гарантувати достатній рівень соціального захисту населення.

Аналіз бюджету Пенсійного фонду України показав суттєве зростання як доходів, так і видатків Фонду. Загальні доходи бюджету Пенсійного фонду України збільшились із 620,4 млрд грн у 2022 році до 992,8 млрд грн у 2025 році, а видатки – з 590,0 млрд грн до 939,5 млрд грн відповідно. Проведене дослідження підтвердило високий рівень залежності системи пенсійного забезпечення від коштів державного бюджету, оскільки упродовж 2022–2025 рр. обсяг бюджетних трансфертів на фінансування пенсійних програм та покриття дефіциту Пенсійного фонду України щорічно перевищував 200 млрд грн. Це свідчить про недостатню фінансову самостійність солідарної пенсійної системи та необхідність її подальшого реформування.

Установлено, що в умовах воєнного стану Пенсійний фонд України поступово трансформується у багатофункціональний центр адміністрування соціальних виплат. Крім пенсійного забезпечення, через систему Пенсійного фонду України здійснюється фінансування житлових субсидій, пільг, державних соціальних допомог та окремих програм підтримки населення. Зокрема, у 2025 році через систему Пенсійного фонду України було профінансовано 47,0 млрд грн державних соціальних допомог, 35,9 млрд грн житлових субсидій та пільг, а також програми «Пакунок школяра» та «Зимова підтримка». Це свідчить про посилення ролі Пенсійного фонду України у системі фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків.

Важливим напрямом модернізації системи соціального страхування стала цифровізація соціальних послуг. Впровадження вебпорталу електронних послуг Пенсійного фонду України, електронних трудових книжок, електронних

лікарняних та цифрових сервісів через застосунок Дія сприяло підвищенню доступності соціальних послуг, спрощенню процедури отримання соціальних виплат та покращенню ефективності адміністрування системи соціального страхування.

Дослідження підтвердило, що однією з ключових проблем функціонування системи соціального страхування залишається високий рівень тінізації зайнятості. Незважаючи на проведення заходів із детінізації ринку праці, значна частина економічно активного населення продовжує працювати неофіційно або отримувати заробітну плату «в тіні», що негативно впливає на обсяги надходжень єдиного соціального внеску та фінансову стійкість системи соціального страхування.

Проведений аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів показав поступовий розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Упродовж 2023–2025 рр. загальна вартість активів НПФ зросла з 4,9 млрд грн до 6,7 млрд грн, а сума пенсійних внесків – з 3,0 млрд грн до 3,7 млрд грн. Водночас кількість учасників НПФ залишалась практично незмінною та у 2025 році становила лише 888,4 тис. осіб, що свідчить про недостатній рівень розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення та низький рівень довіри населення до механізмів довгострокового накопичення коштів.

У ході дослідження визначено, що перспективним напрямом вдосконалення фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків є розвиток активних програм підтримки зайнятості та підприємництва. Реалізація програм «Робота, ветеранських грантів, програм підтримки житлового кредитування «Оселя та інших механізмів державної підтримки сприяє формуванню нових робочих місць, стимулюванню економічної активності населення та зниженню рівня соціальної залежності громадян.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що система фінансових механізмів компенсації соціальних ризиків в Україні функціонує в умовах значного демографічного, економічного та фінансового навантаження. Подальше вдосконалення системи соціального страхування повинно передбачати підвищення її фінансової стійкості, розвиток накопичувального пенсійного забезпечення,

посилення детінізації ринку праці, розширення цифровізації соціальних послуг, а також впровадження сучасних механізмів підтримки зайнятості, ветеранської адаптації та економічної інтеграції населення в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко Р. В., Яценко Л. Д. Соціальні ризики України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-01> (дата звернення: 12.03.2026).
2. Калашнікова Л., Черноус Л. Соціальні ризики сучасного українського суспільства крізь призму соціологічних теорій. *Grani*. 2024. Т. 27, № 2. С. 76–84. URL: <https://doi.org/10.15421/172434> (дата звернення: 12.03.2026).
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV : станом на 24 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 12.03.2026).
4. Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102). International Labour Organization. URL: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C102 (дата звернення: 15.03.2026).
5. Стецюк Т. І., Димніч О. В. Соціальне страхування: навч. посіб. Київ, 2025. 309 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e6e2771e-033d-4503-9352-c05eb5037854/content> (дата звернення: 15.03.2026).
6. Березіна С. Б. Соціальні ризики: чинники та напрями мінімізація: Дис... доктора екон. наук: 08.00.07 - демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Київ: ІДСД НАН України, 2019. 472 с. URL: <https://surl.li/ceagxm> (дата звернення: 15.03.2026).
7. Білик О. І. Розвиток системи публічного управління соціальними ризиками в умовах цифрових трансформацій: Дис. ... д-ра наук держ. упр.: 25.00.02 – механізм державного управління. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 535 с. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Disertatsiya__Bilik_compressed.pdf (дата звернення: 15.03.2026).

8. Дегтяр О. А. Напрями удосконалення засобів управління соціальним ризиком. *Вісник Державного національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 1(6). С. 1–9.
9. Кривошеїн В. В. Соціальні ризики постсучасності: сутність та класифікація. *Epistemological studies in philosophy, social and political science*. 2018. Vol. 1, Iss. 1–2. С. 16–28.
10. Надрага В. І. Соціальні ризики в трудовій сфері: Автореф. дис... доктора екон.наук.: 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Київ: ІДСД НАН України 2016. 42 с. URL: https://www.idss.org.ua/avtoref/2016_Nadraga_ref.pdf (дата звернення: 16.03.2026).
11. Погрібна В. Л. Проблема наукової визначеності феномену «соціальні ризики в системі соціального захисту населення». *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 2(37). С. 77–92. URL: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.37.133439> (дата звернення: 31.05.2026).
12. Соціальне страхування : підруч. / за ред. О. П. Кириленко та В. С. Толуб'яка. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 516 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/e72b1f83-33c0-4006-bf96-9c0f9fc66cfd/content> (дата звернення: 16.03.2026).
13. Нагайчук Н. Г. "Особливості функціонування соціального страхування в умовах війни." *Актуальні питання економічних наук* 11 (2025). URL: <http://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/546/555> (дата звернення: 16.03.2026).
14. Potabenko L. V. Social risks as a reason to obtain rights for social protection and social insurance. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2019. Т. 58, № 1. С. 173–176. URL: <https://doi.org/10.32782/2307-3322.58-1.37> (дата звернення: 20.03.2026).
15. Sluhotska V. M. Social risks as an element of the system of social protection of citizens of ukraine. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. С. 311–313. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/74> (дата звернення: 20.03.2026).

16. Соціальні ризики: поняття та класифікація. *Studies*. URL: https://studies.in.ua/soc_zabezp/1580-socaln-riziki-ponyattya-ta-klasifikacya.html (дата звернення: 20.03.2026).
17. Stozhok Liudmyla. Еволюція соціального страхування в Україні. *Foreign trade: economics, finance, law*, 2019, 105.4: 81-94. URL: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(105\)07](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(105)07) (дата звернення: 20.03.2026).
18. Яремчук, С. С.; Гнатчук, О. С.; Шестакова, К. Ю. Еволюція систем соціального захисту: від концепцій до сучасної практики. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, 2023, 38: 206-214. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8318761> (дата звернення: 21.03.2026).
19. Остапенко П. Є. "Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки держави.": матеріали дослідження / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Електрон. дані. – Київ, (2025). <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f75d3277-19be-422d-b9aa-32030c57d696/content> (дата звернення: 21.03.2026).
20. Портал електронних послуг пенсійного фонду України. *Портал електронних послуг Пенсійного Фонду України*. URL: <http://portal.pfu.gov.ua/> (дата звернення: 21.04.2026).
21. Дія – Державні послуги онлайн. Державні послуги онлайн | Дія. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2026).
22. Е-лікарняний: важливі роз'яснення для пацієнтів. URL: <https://moz.gov.ua/uk/e-likarnjaniy-vazhlyvi-rozjasnennja-dlja-pacientiv> (дата звернення: 24.03.2026).
23. Анатолій Землянкін, Ірина Підоричева, Аналогії й відмінності системних криз у колишній Югославії та нинішній Україні - Журнал Віче. *Віче - журнал Верховної Ради України*. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4462/> (дата звернення: 25.03.2026).
24. Скрипник О. Грузинський досвід допомоги переселенцям: що потрібно врахувати українцям? URL: <https://ua.krymr.com/a/26820578.html> (дата звернення: 25.03.2026).

25. Kyryliuk V. V., Koliadych O. I., Shevchuk O. V. Quality of Life of the Population of Ukraine: State, Trends, Prospects. *Business Inform.* 2024. Т. 7, № 558. С. 328–334. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-328-334> (дата звернення: 25.03.2026).
26. Деякі питання надання допомоги в рамках Програми “єПідтримка”. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1272-2021-п#Text> (дата звернення: 25.03.2026).
27. єРобота. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2026).
28. Тулянцева В. А. Фонд соціального страхування України в системі фінансування загальнообов’язкового державного соціального страхування. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 81 / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2018. – С. 151-159. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/9034d73e-4231-4f9e-aa6b-ebc2ebfd1764> (дата звернення: 25.03.2026).
29. Бровко С. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-24> (дата звернення: 25.03.2026).
30. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text> (дата звернення: 25.03.2026).
31. Стельмащук Ю. Адаптація системи соціального страхування до умов воєнного конфлікту в Україні. ТНТУ, 2024, с. 14-17. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/45184/2/FMZKP_2024_Stelmashchuk_Y-Adaptation_of_the_social_14-17.pdf (дата звернення: 25.03.2026).
32. Русіна Ю.О. Система соціального страхування України: актуальні проблемив умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*, 2025, №3,

URL:https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/29381/1/АПЕ_No3_2025_Русіна.pdf

33. Уряд робить ставку на добровільні пенсійні накопичення молоді у межах реформи - *sud.ua. Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/353280-pravitelstvo-delaet-stavku-na-dobrovolnye-pensionnye-nakopleniya-molodezhi-v-ramkakh-reformy> (дата звернення: 30.03.2026).
34. Індексація пенсій з 01 березня 2026 року - Головне управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області. *Головне управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/tr/295378-indeksatsiya-pensij-z-01-bereznia-2026-roku/> (дата звернення: 30.03.2026).
35. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 30.03.2026).
36. Карпенко О. В. Єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Інвестиції : практика та досвід*. 2022 – № 5–6 С. 64–70 URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1830> (дата звернення: 30.03.2026).
37. Крекотень І. М., Кононенко С. Р. Особливості нарахування ЄСВ в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Полтава:2024. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/files/original/27/15368/af7af237e51c8fca929c3fe113c76a59bce58c4c.pdf> (дата звернення: 30.03.2026).
38. Сидор І., Денисюк Т. Державне пенсійне страхування в Україні: виклики сучасності та напрями реформування. *Світ фінансів*. 2022. № 1(70). С. 22–35. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45789> (дата звернення: 30.03.2026).
39. Інформація щодо чисельності пенсіонерів за видами та розмірами призначених пенсій станом на 1 січня 2026 року - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2176897-informatsiya-shhodo-chyselnosti->

[pensioneriv-za-vydamy-ta-rozmiramy-pryznachenyh-pensij-standom-na-1-sichnya-2026-roku/](#) (дата звернення: 05.04.2026).

40. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2021 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2152676-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2021-rik-3/> (дата звернення: 05.04.2026).
41. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2022 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/ZVIT%20PFU%202022.pdf> (дата звернення: 05.04.2026).
42. Звіт про роботу та виконання бюджету пенсійного фонду України у 2023 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_PFU_2023_.pdf (дата звернення: 05.04.2026).
43. Звіт про роботу та виконання бюджету пенсійного фонду України у 2024 році. URL: https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2025/05/Zvit_2024.pdf (дата звернення: 05.04.2026).
44. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2025 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2178875-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2025-rik/> (дата звернення: 05.04.2026).
45. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.04.2026 - пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2178524-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-standom-na-01-04-2026/> (дата звернення: 05.04.2026).
46. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.01.2026 - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2176911-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi->

[vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-01-2026/](https://www.pfu.gov.ua/2169940-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-01-2026/) (дата звернення: 06.04.2026).

47. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.01.2025 - пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2169940-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-01-2025/> (дата звернення: 06.04.2026).

48. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.10.2023 - пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2160945-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytomu-vagu-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-10-2023/> (дата звернення: 06.04.2026).

49. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.01.2023 - пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2155627-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-01-2023/> (дата звернення: 06.04.2026).

50. Показник середньої заробітної плати за 2022 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2152284-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2022-rik/> (дата звернення: 06.04.2026).

51. Показник середньої заробітної плати за 2023 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2158510-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2023-rik/> (дата звернення: 06.04.2026).

52. Показник середньої заробітної плати за 2024 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2165179-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2024-rik/> (дата звернення: 06.04.2026).
53. Показник середньої заробітної плати за 2025 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2170600-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2025-rik/> (дата звернення: 06.04.2026).
54. Показник середньої заробітної плати за 2026 рік - Пенсійний фонд України. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2179262-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2026-rik/> (дата звернення: 06.04.2026).
55. Pension system: difficult choices to overcome a major crisis. *International Labour Organization*. URL: <https://www.ilo.org/resource/news/new-pension-formula-gets-green-light-retirement-age-increase-still-under> (date of access: 06.04.2026).
56. Татьянченко О. Проблеми податкового законодавства в умовах воєнного стану. Київ, 2024. 6 с. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.89> (дата звернення: 06.04.2026).
57. Посилення фінансового забезпечення сектору безпеки та оборони у 2026 році – Комітет з питань бюджету рекомендує прийняти законопроект № 15224 за основу. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/273126.html (дата звернення: 06.04.2026).
58. Деякі питання підтримки окремих категорій осіб для проходження зимового періоду 2025/26 року «Зимова підтримка». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-2025-p#Text> (дата звернення: 07.04.2026).
59. Про затвердження Державної цільової програми “Ветеран. Робота” на 2026-2027 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 11.02.2026 № 154-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2026-p#Text> (дата звернення: 02.06.2026).
60. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX : станом на 1 січ. 2025 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 07.04.2026).

61. Верховна Рада України прийняла Закон про «Defence City» – новий податковий простір для оборонних підприємств. *Офіційний портал Верховної Ради України*.

URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/265247.html> (дата звернення: 07.04.2026).

62. Реєстр недержавних пенсійних фондів. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України (НКЦПФР). URL: <https://www.nssmc.gov.ua/reiestr-nederzhavnykh-pensiinykh-fondiv/#page-2> (дата звернення: 07.04.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Динаміка доходів Пенсійного фонду України та надходження від єдиного внеску за січень-травень 2026 року

Джерело: [44]